

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

FİNANS ENSTİTÜSÜ

FİNANS ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI BANKACILIK VE FİNANS

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**KATILIM BANKACILIĞI VE SUKUK:
TÜRKİYE DE YAPILMIŞ OLAN SUKUK İHRAÇLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MEHMET KÖMÜRCÜ
100036541**

İSTANBUL 2018

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

FİNANS ENSTİTÜSÜ

FİNANS ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI BANKACILIK VE FİNANS

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**KATILIM BANKACILIĞI VE SUKUK:
TÜRKİYE DE YAPILMIŞ OLAN SUKUK İHRAÇLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET KÖMÜRCÜ

100036541

DANIŞMAN: PROF. DR. YUSUF TUNA

İSTANBUL 2018

T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
.....Finans..... ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

.....Uluslararası Bankacılık ve Finans.....
Yüksek Lisans programı öğrencisi...Mehmet Kömürcü.....'nin
Katılım Bankacılığı ve Sukuk: Türkiye'de Yapılmış Olun
Sukuk İhracatı.....başlıklı tez çalışması,
Enstitümüz Yönetim Kurulu ..11.06.18...tarih ve ..74-14.....sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

UNVANI, ADI SOYADI

TEZ DANIŞMANI

: Prof. Dr. Yusuf TUNA

JÜRİ ÜYESİ

: Doç. Dr. Halil TUNALI

JÜRİ ÜYESİ

: Dr. Öğretim üyesi Hilmi ERSOY

İMZA

(*) Yüksek lisans tez savunma jürileri en az biri kurum dışından olmak üzere danışman dahil en az üç öğretim üyesinden oluşur. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda eş danışman jüri üyesi olamaz. Eş tez danışmanının jüri üyesi olması durumunda asıl jüri beş üyeden oluşur.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
TABLO LİSTESİ.....	6
ŞEKİL LİSTESİ.....	7
KISALTMALAR.....	8
AAOIFI : İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu	8
ÖNSÖZ	9
BİRİNCİ BÖLÜM	10
TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ	10
1.1. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	10
1.2.1. MERKEZ BANKASI	14
1.2.1.1.Enflasyon Ve Fiyat İstikrarı.....	14
1.2.1.2 Finansal İstikrar	14
1.2.1.3 Ödeme Sistemleri.....	15
1.2.1.4 Döviz Kuru Politikası	15
1.2.1.5 Uluslararası Rezervlerin Yönetilmesi.....	15
1.2.1.6 Banknot Basımı.....	15
1.2.2. MEVDUAT BANKALARI.....	16
1.2.2.1. Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	16
1.2.2.2. Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	17
1.2.2.3. Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	17
1.2.3. YATIRIM BANKALARI.....	17
1.2.4 KALKINMA BANKALARI	17
1.2.5. KATILIM BANKALARI.....	18
İKİNCİ BÖLÜM.....	19
KATILIM BANKACILIĞI	19
2.1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI	19
2.1.1. İslami Finansın Büyümesindeki Etkenler	19
2.1.2 Dünyada Faizsiz Bankacılık Örnekleri ve İslam Kalkınma Bankası.....	22
2.1.3 İslami Bankacılığının Uluslararası Örgütleri	23
2.2. İSLAMİ BANKACILIĞIN FAALİYETLERİ	25
2.2.1. FON TOPLAMA ŞEKİLLERİ.....	26
2.2.1.1 Cari Hesaplar	26

2.2.1.2. Katılma Hesapları	26
2.2.2. FON KULLANDIRMA ŞEKİLLERİ	27
2.2.2.1. Kurumsal Finansman- Murabaha İşlemi.....	27
2.2.2.2. Bireysel Finansman.....	29
2.2.2.3. Kar-Zarar Ortaklığı	29
2.2.2.3.1 Mudarebe	30
2.2.2.3.2 Müşareke.....	31
2.2.2.4. Finansal Kiralama- İcra Sistemi.....	32
2.2.2.5 Gayri Nakdi Krediler	33
2.3. TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN KATILIM BANKALARI VE BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇİNDEKİ DURUMU.....	34
2.3.1. KAMUSAL SERMAYELİ KATILIM BANKALARI	34
2.3.1.2 Ziraat Katılım Bankası.....	34
2.3.1.2 Vakıf Katılım Bankası	34
2.3.2 ÖZEL SERMAYELİ KATILIM BANKALARI.....	35
2.3.2.1 Albaraka Türk Katılım Bankası.....	35
2.3.2.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası.....	35
2.3.2.3. Türkiye Finans Katılım Bankası	36
2.3.3. TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNAN KATILIM BANKALARININ BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇERİSİNDEKİ DURUMU	37
2.3.3.1 Aktif Büyüklük	37
2.3.3.2 Toplanan Fonlar	38
2.3.3.3 Kullanılan Fonlar.....	39
2.3.3.4 Toplam Öz kaynaklar.....	39
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	41
SUKUK-KİRA SERTİFİKASI.....	41
3.1. TANIMI	41
3.2. TARİHÇESİ.....	43
3.3 İŞLEYİŞİ	44
3.4 TÜRLERİ.....	44
3.4.1. Endeks Türlerine Göre Sukuk.....	44
3.4.1.1. Proje Endeksli Sukuk.....	44
3.4.1.2 Varlık Endeksli Sukuk	45
3.4.1.3. Bilanço Endeksli Sukuk.....	45
3.4.2. FİNANSMAN MODELLERİNE GÖRE SUKUK	45
3.4.2.1. Mudarebe Sukuku	45
3.4.2.2. Müşareke Sukuk	46

3.4.2.3. Murabaha Sukuk	46
3.4.2.4. İcara Sukuk	47
3.4.2.5. Selem Sukuk	47
3.4.2.6. İstisna Sukuk	47
3.4.2.7. Melez Sukuk	48
3.5.DÜNYA SUKUK UYGULAMALARI.....	48
3.6.TÜRKİYE SUKUK UYGULAMALARI	50
3.7.YATIRIMCILAR İÇİN SUKUK	50
BÖLÜM 4	52
TÜRKİYE'DE YAPILMIŞ OLAN SUKUK İHRAÇLARI.....	52
4.1.HAZİNE İHRAÇLARI.....	52
4.2.KATILIM BANKALARI İHRAÇLARI	55
4.2.1.Albaraka Türk Katım Bankası Sukuk İhraçları	55
4.2.2.Kuveyt Türk Katılım Bankası Sukuk İhraçları	56
4.2.3.Türkiye Finans Katılım Bankası Sukuk İhraçları	58
4.2.4. KONSOLİDE SUKUK İHRACI	59
SONUÇ	60
KAYNAKÇA.....	62

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 30.09.2017 İtibariyle Aktif Büyüklüklerine Göre Banka Sıralması.....	13
Tablo 2: İslami Finansman Büyümesindeki Etkenler.....	23
Tablo 3: İslami Finansı Küresel Bazda Düzenleyici ve Denetleyici Kuruluşlar.....	28
Tablo 4: Katılım Bankalarının 2010-2016 Yılları Aktif Büyüklük İncelemesi.....	45
Tablo 5: Katılım Bankaları 2010-2016 Yılları Toplanan Fonlar İncelemesi.....	46
Tablo 6: Katılım Bankaları 2010-2016 Yılları Kullandırılan Fonlar İncelemesi.....	46-47
Tablo 7: Katılım Bankaları 2010-2016 Yılları Toplam Öz sermaye İncelemesi.....	48
Tablo 8: Sukuk ve Bono Arasındaki Temel Farklılıklar.....	51
Tablo 9: Hazine Tarafından Gerçekleştirilen Sukuk İhraçları.....	66
Tablo 10: Albaraka Türk Katılım Bankası Tarafından Gerçekleştirilen Sukuk İhraçları.....	67
Tablo 11: Kuveyt Türk Katılım Bankası Tarafından Gerçekleştirilen Sukuk İhraçları.....	68-69
Tablo 12: Türkiye Finans Katılım Bankası Tarafından Gerçekleştirilen Sukuk İhraçları.....	70-71
Tablo 13: 2010-2017 Yılları Konsolide Sukuk İhracı.....	71

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Banka Türleri.....	11
Şekil 2: Albaraka Türk Katılım Bankası Ortaklık Yapısı.....	42
Şekil 3: Kuveyt Türk Katılım Bankası Ortaklık Yapısı.....	43
Şekil 4: Türkiye Finans Katılım Bankası Ortaklık Yapısı.....	44
Şekil 5: 2016 Yılı Dünya Sukuk Piyasası Dağılım Oranları.....	61

KISALTMALAR

AAOIFI	: İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu
AB	: Avrupa Birliği
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BNM	: Bank Negara Malaysia
CIBAFI	: İslami Bankacılık ve Finansal Kurumlar Genel Konseyi
HMVKŞ	: Hazine Müsteşarlığı Varlık Kiralama Şirketi
IDB	: İslam Kalkınma Bankası
IFSB	: İslami Finansal Hizmetler Kurulu
IIFM	: Uluslararası İslami Finansal Piyasa
IIRA	: İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı
MASB	: Malezya Muhasebe Standartları Kurumu
MÖ	: Milattan Önce
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
VKŞ	: Varlık Kiralama Şirketi

ÖNSÖZ

Yıllardır hayatımızda olan bazılarımızın yadırgadığı bazılarımızın inanmadığı bazılarımınsa inancı itibarı ile hayatında yer alan Katılım Bankacılığı ürünlerinden Sukuku inceleyeceğiz. Çalışmanın amacı ekonomik hayatta giderek artan yeri ile katılım bankacılığını inceleyip hukuk ihraçlarının katılım bankalarına katkılarını irdemektir.

Katılım bankacılığının tarihi ve tanımı ile başlayacağım. Sonrasında kısaca ürünlerini tanımlayacağız. Netice olarak da Sukuk ürününü tanımlayıp Türkiye'deki katılım bankaları tarafından yapılan ihraçları gözden geçireceğiz.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

1.1. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye’de bankacılık sistemi 19. yüzyılda Osmanlı Devleti ile başlamıştır. Osmanlı Devleti’nde, devlet ve vatandaşları ihtiyaçları 19. yüzyılın ortalarına kadar sarraf ve loncalar tarafından desteklenmekte idi. Osmanlı Devleti’nin ilk bankası 1947 yılında Galata Bankerleri tarafından kurulan İstanbul Bankası’dır. (Bank-ı Dersaadet)

Osmanlı Devleti ilk dış borçlanmayı 1854 yılında Kırım Savaşı sırasında gerçekleştirmiştir. Dış borçlanmayı takip edecek bir devlet bankası ihtiyacı duyulmuş ve 1856 yılında merkezi Londra’da ve İngiliz sermayeli Bank-ı Osmani (Ottoman Bank) kurulmuştur.

Bankacılık anlamında birçok yenilik yaşanması yine 1850 yılından sonra gerçekleşmiştir. İlk milli kredi kuruluşu olarak bilinen Memleket Sandıkları ve ilk milli tasarruf kuruluşu olarak bilinmekte olan Emniyet Sandıkları bu yıllarda kurulmuştur.

1881 yılında Duyun-ı Umumiye’nin kurulması ve Osmanlı Devleti gelirlerinin yabancı bir kuruluşun gözetimine geçmiştir. Buna müteakiben de yabancı kişi ve kuruluşlara gerekli güvencelerin sağlanması için devlet içindeki yabancı sermayeli bankaların sayısı artmaya başlamıştır.

1908 yılında ikinci meşruiyetin ilanı ardından milli sermaye ile bankacılık faaliyetleri hız kazanmıştır. Milli sermaye ile genellikle bir şubeli ve yerel bankalar kurulmaya başlamıştır. Milli bankacılığı gelişimi ise cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleşmiştir. 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde ekonominin gelişmesi için milli sermaye ile bankalar kurulmasının önemine ve ülkede bulunan yabancı sermayenin etkisinin azaltılarak milli sermaye etkisinin artırılmasına dikkat çekilmiştir.

Sanayi kurumlarına sermaye ve kredi olanakları sağlanması amacı ile 1924 yılında Türkiye İş Bankası adı ile cumhuriyet tarihinin ilk bankası kurulmuştur. İnşaat sektörünün gelişimi için de kaynak dağıtımının gelişmesi amacı ile 1926 yılında Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur.

1930-1940 yılları arasında devletçilik ilkesi gereği ekonominin gelişmesini devlet eli ile gerçekleştirmek amacı ile; 1933 yılında Sümerbank ve Belediyeler Bankası, 1935 yılında Etibank, 1937 yılında Denizbank, 1938 yılında Halkbank ve Halk Sandıkları devlet tarafından kurulmuştur. Bankaların artışı ile yapılarının kanunlar çerçevesinde kurulması için 1936 yılında 2999 sayılı Bankalar kanunu oluşturulmuştur. Ekonomik büyüme için oldukça fazla önem arz eden bankaların gelişimi için de 1958 yılında Türkiye Bankalar Birliği (TBB) kurulmuştur.

“Planlı Dönem” olarak bilinmekte olan 1960-1980 yılları arasında 5’i kalkınma bankası ve 2’si ticari banka olmak üzere 7 banka kurulmuştur. 24 Ocak 1980 yılında alınan kararlar ile Türk Bankacılığı piyasa ekonomisi ile tanışarak dışa açık ve rekabet edilebilecek bir konuma gelerek değişim süreci başlamıştır.

1994 yılında Türkiye ekonomisi büyük bir kriz yaşamıştır. Süreç içerisinde tüm sektörler gibi bankacılık sektörü de ağır darbeler almıştır. Faaliyet izinlerini kaybeden bankaların yanı sıra Türkiye’nin kredi notunun düşmesi nedeni ile bankaların yurt dışı kaynaklı borç almaları da sekteye uğramıştır.

21. yüzyıl gelindiğinde Türkiye Avrupa Birliği(AB) uyum sürecine başlamıştır. AB uyum süreci ve bankacılık sektörünün yeni düzenlemelere duyduğu ihtiyaçtan ötürü Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu(BDDK) kurulmasına karar verilmiştir. 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerin Türk Bankacılık büyük zararlar vermiş ve birçok bankanın faaliyet izni iptal edilmiştir. Bunların neticesinde bankacılık sektöründe köklü ve yapısal değişikliklerin yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır.

2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık kanunu ile birlikte Özel Finans Kurumları’nın adlarının değiştirilmesi ve “Katılım Bankası” adı ile faaliyet göstermesine karar verilmiştir. (M. Şerafettin ÖZSOY, Sağlam Bankacılık Modeli İle Katılım Bankacılığına Giriş, İstanbul: Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Yayını, 2012, s:30-32)

1.2. Türk Bankacılık Sisteminde Faaliyet Gösteren Banka Türleri

Ekonominin küreselleşme süreci sermayenin taşınabilir olması ile başlamıştır. Bu noktada bankaların rolü elbette aşikardır. Bunun neticesi olarak da ülkelerin en büyük şirketleri haline gelmiştir.

Türk Bankacılık sistemi 21. yüzyılda BDDK’nın kurulması ile başladığı büyümeyi faaliyet alanlarını çeşitlendirerek devam etmiştir.

Şekil 1: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Banka Türleri

Türkiye’de 2017 yılı itibari ile katılım bankaları hariç 46 adet banka faaliyet göstermektedir. Aşağıda Türkiye Bankalar Birliği’nden alınan tabloda, bankaların toplam aktif büyüklükleri, toplam öz kaynaklar büyüklüğü vb. gibi veriler görülmektedir. İlk 10 bankanın toplam büyüklük içindeki payının her değerinde %80’nin üzerinde olduğu görülmektedir. Buna dayanarak sektörün özellikle kamusal olmak üzere, özel ve yabancı sermaye yapıya sahip olduğu belirtilebilir.

Tablo 1: 30.09.2017 İtibariyle Aktif Büyüklüklerine Göre Banka Sıralaması

(Milyon TL)

	Banka	Kuruluş Yılı	Toplam Aktifler	Toplam Özkaynaklar	Net Dönem Kar/Zararı	Şube Sayısı (Adet)	Çalışan Sayısı (Adet)
1	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1863	408.187	45.872	6.507	1.802	24.558
2	Türkiye İş Bankası A.Ş.	1924	346.439	40.942	4.103	1.370	24.718
3	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1946	311.042	39.550	4.645	950	19.111
4	Akbank T.A.Ş.	1948	293.065	38.972	4.515	826	13.898
5	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1938	279.726	24.283	3.010	969	17.618
6	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1944	272.366	28.973	2.735	888	18.195
7	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1954	246.815	22.232	2.822	926	16.154
8	Finans Bank A.Ş.	1987	119.987	11.667	1.233	580	11.812
9	Denizbank A.Ş.	1997	115.156	12.248	1.405	697	12.837
10	Türk Eximbank	1987	81.118	5.623	412	10	632
11	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1927	81.029	8.665	819	515	9.469
12	ING Bank A.Ş.	1984	50.105	5.495	712	266	5.039
13	Odea Bank A.Ş.	2011	36.354	3.688	230	51	1.616
14	Şekerbank T.A.Ş.	1953	28.147	2.616	76	273	3.602
15	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	1950	27.225	3.390	452	3	377
16	HSBC Bank A.Ş.	1990	24.626	2.403	135	89	2.742
17	İller Bankası A.Ş.	1933	23.236	15.660	661	19	2.445
18	Fibabanka A.Ş.	1984	18.670	1.410	110	80	1.692
19	Alternatifbank A.Ş.	1991	17.603	1.623	71	53	967
20	Burgan Bank A.Ş.	1991	15.499	1.166	66	47	982
21	Anadolubank A.Ş.	1996	14.208	1.705	103	111	1.848
22	ICBC Turkey Bank A.Ş.	1986	11.360	1.103	48	44	769
23	Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	1998	10.941	1.200	145	8	646
24	İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	1995	9.913	1.170	201	1	269
25	Intesa Sanpaolo S.p.A.	2013	9.123	935	73	1	29
26	Citibank A.Ş.	1981	8.508	1.350	174	7	430
27	Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.	2012	8.463	640	50	1	71
28	Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	1975	7.936	1.232	105	1	559
29	Turkland Bank A.Ş.	1991	5.525	759	5	33	594
30	Arap Türk Bankası A.Ş.	1977	4.722	771	67	7	266
31	Deutsche Bank A.Ş.	1988	3.690	504	51	1	118
32	Birleşik Fon Bankası A.Ş.	1958	2.611	628	50	1	232
33	Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	1998	1.908	206	42	1	46
34	Turkish Bank A.Ş.	1981	1.450	199	4	13	233
35	Rabobank A.Ş.	2013	1.402	819	47	1	35
36	BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1998	1.356	353	6	1	80
37	Bank Mellat	1984	859	278	38	3	52
38	Pasha Yatırım Bankası A.Ş.	1987	799	256	11	1	42
39	JPMorgan Chase Bank N.A.	1984	531	432	19	1	61
40	Société Générale (SA)	1989	439	63	-2	1	46
41	Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.	1992	394	248	42	1	50
42	GSD Yatırım Bankası A.Ş.	1998	309	132	21	1	31
43	Habib Bank Limited	1982	165	63	5	1	17
44	Diler Yatırım Bankası A.Ş.	1998	134	126	7	1	19
45	Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.	1990	79	71	4	1	28
46	Adabank A.Ş.	1984	57	48	2	1	29
	Toplam		2.903.276	331.770	36.035	10.658	195.064

1.2.1. MERKEZ BANKASI

Para ve kur politikasının yönetiminden sorumlu Merkez Bankası'nın temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Yanı sıra finansal sistemin istikrar yapısını sağlayıcı önlemler almakla görevlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye'de tedavülde bulunan banknotların basımından ve dolaşımının sağlanmasından ve de uluslararası rezervlerin yönetimi de Merkez Bankası tarafından yapılmaktadır.

Merkez Bankası 11 Haziran 1930 tarihinde, A, B, C ve D olmak üzere 4 sınıf hisseden oluşan Anonim Şirket olarak kurulmuştur. A sınıfı hisseler hazineye ait olup Merkez Bankası Kanunu gereği %51'den az olamaz, B sınıfı hisseler Türkiye'de faaliyet gösteren milli sermayeli bankalara, C sınıfı hisseler milli bankalar dışındaki diğer bankalara ve imtiyazlı şirketlere, D tipi fonlar ise Türk ticaret kuruluşları ile Türkiye vatandaşı gerçek ve tüzel kişilere aittir.

1.2.1.1. Enflasyon Ve Fiyat İstikrarı

Bir ekonomideki mal ve hizmetlerin fiyatlarında gözlenen sürekli ve genel artış olarak tanımlanan enflasyon, Merkez Bankası'nın kontrol altına alıp yönetmek istediği ekonomik bir süreçtir.

Enflasyon bir ekonomideki birimlerin karar alma süreçlerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Bu nedenle ekonominin sağlıklı bir şekilde idare edilebilmesi için enflasyonun kabul edilebilir, makul bir düzeyde olması gerekmektedir. Enflasyonun belirtilen makul düzeyde tutulabilir olması fiyat istikrarının sağlandığına işarettir.

2001 yılında Merkez Bankası Kanunu'nda yapılan değişiklikler ile Para Politikası Kurulu oluşturulmasına karar verilmiştir. Para ve kur politikalarının belirlendiği yer olan kurul; Başkanın başkanlığı ile Başkan Yardımcıları, Banka Meclisi üyeleri arasından seçilen bir üye ve Başkanın önerisi üzerine müşterek karar ile alınan bağımsız bir üyeden oluşmaktadır.

1.2.1.2 Finansal İstikrar

Finansal sistemde görülecek aksaklıklar, ekonominin tamamını etkileyebilecek derecede etki edebilmektedir. Bu nedenle Merkez Bankası'nın finansal istikrarın sağlanması ve sürdürülebilir olması konusunda da önlemler alması gerekmektedir. Nitekim Merkez Bankası Kanunu 4. madde bizzat bunu konu edinmiştir.

Banka politika faizi olarak bilinen bir hafta vadeli repo ihale faiz oranı ile gecelik borç alma ve borç verme faizleri arasında oluşturduğu faiz koridoru ve zorunlu karşılıkların bir arada kullanıldığı bir politika meydana getirmiştir. Burada yaptığı değişiklikler ile finansal piyasalarda istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır.

1.2.1.3 Ödeme Sistemleri

Ödeme sistemlerin etkin ve de güvenli çalışması Merkez Bankası'nın diğer görevlerinin tamamlayıcısı niteliktedir. Buna göre ödeme sistemlerinde yaşanacak problemler ekonomide faaliyet gösteren kuruluşlar ve bireyler için istikrarın sağlanmadığı algısına neden olabilecek ve enflasyon ve fiyat istikrarı ile finansal istikrar konusunda da güvenini yitirmiş olacaktır.

Merkez Bankası kendisine kanun ile verilen yetkiler sayesinde ödeme sistemlerinin etkin ve doğru bir şekilde işleyebilmesi için gerekli yasal ve teknik düzenlemeleri yapmaktadır. Para ve menkul kıymetlerin güvenli ve hızlı bir şekilde transferi konusunda gerekli teknolojik gelişmeleri sağlamaktadır. Yanı sıra çek takas sistemi ile de çek ile ödemelerin yapılmasını da kolaylaştırmıştır.

1.2.1.4 Döviz Kuru Politikası

Türkiye'de uygulanacak döviz kuru politikasını hükümet ile belirlemek Merkez Bankası'nın esas görevlerindedir. Belirlenen döviz kuru rejimi çerçevesinde döviz kuru politikasının biçimlendirilmesi ve de uygulanması görevi ise bizzat Merkez Bankası'na aittir.

2001 yılında yapılan döviz rejim değişikliği ile "Dalgalı Döviz Kuru" rejimi benimsenmiştir. Buna göre döviz kuru piyasadaki alıcılar ve satıcılar tarafından belirlenmekte olup Merkez Bankası'nın herhangi reel bir kur hedefi bulunmamaktadır. Ancak fiyat istikrarı ve finansal istikrar görevleri nedeni ile döviz kurunda yaşanacak aşırı değerlenmesi yahut değer kaybetmesi karşısında da tamamen kayıtsız kalmamaktadır.

1.2.1.5 Uluslararası Rezervlerin Yönetilmesi

Uluslararası rezervler, her an kullanıma hazır ve diğer para birimlerine çevirilebilen özelliği taşıyan ve uluslararası ödeme aracı olarak kabul edilen maddi varlıklardır. Türkiye'deki uluslararası rezervlerin saklanması ve yönetimi işi Merkez Bankası tarafından yapılmaktadır.

Rezervlerin yönetiminde göz önünde bulundurulacak en önemli şey ülkenin menfaatleridir. Buna göre de en düşük risklere sahip yatırım araçları ile belirli sınırlar dahilinde değerlendirilmektedir.

1.2.1.6 Banknot Basımı

Türkiye'de para basma yetkisi Türkiye Cumhuriyeti Millet Meclisi (TBMM)'ne aittir. TBMM ise banknot basma ve ihraç imtiyazını süresiz olarak Merkez Bankası'na devretmiştir. Merkez Bankası, kendi banknot matbaası bulunan ender merkez bankalarındandır.

Banknot basımı, dağıtımı Türkiye genelinde bulunan 21 şubesi aracılığı ile yapılmaktadır. Şubesinin bulunmadığı şehirlerde ise Ziraat Bankası şubeleri nezdinde tesis edilen banknot depoları ile diğer banka ve katılım bankalarına hizmet sağlamaktadır.

Merkez Bankası yanı sıra piyasada dolaşacak banknot sayısına da karar vermekte ve buna göre hareket edebilme yetkisine sahiptir.

(http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/e17531fd-7874-4cf7-8d9f-18972bf00260/TCMB_Brosur.pdf?MOD=AJPERES&CVID=)

1.2.2. MEVDUAT BANKALARI

Ticari Bankalar olarak da bilinen mevduat bankaları, ilk ortaya çıktıkları tarihlerde yalnızca mevduat toplama işlevini yerine getirmeleri sebebi ile mevduat bankaları olarak adlandırılmıştır. Daha sonrasında toplanan mevduatlar, faiz eklenmek şartı ile borç verilmek üzere kullanılmaya başlanmıştır. (Ömer Faruk ÇOLAK ve Diğerleri, Para Banka Teori ve Politika, 1.Basım Ankara, Gazi Kitabevi, 1997, s:39-40)

Mevduat Bankaları, tasarruf sahipleri ile fon yani para ihtiyacı olanlar arasında bir nevi aracılık işlemi görmektedirler. Buna göre, tasarruf sahibi yani fon fazlası bulunan birey, kuruluş yahut devlet ile fon ihtiyacı bulunan birey, kuruluş ve de devlet arasındaki fon alışverişine aracılık eden, temel olarak fon toplama ve kredi kullandırma işlemlerini para üzerinden para kazanmak maksadı ile yapan kuruluşlardır. (M. TAKAN, Bankacılık Teori Uygulamaları ve Yönetim, Ankara, Nobel Yayınevi, 2001)

Ticari bir işletme niteliğinde kurulan mevduat bankaları, özel nitelikli kurulan kamu, özel yahut yabancı sermayeli mevduat bankaları haricinde, ticari işletmelerin asıl kurulma nedeni olan kar elde etme neticesi ile kurulmaktadır. Bunun için de toplanan fonlara verilecek faiz oranı ile kredi maiyeti ile kullanılan fonlar arasındaki faiz farkı ne kadar fazla ise karları da o nispette fazla olmaktadır. (Tezer ÖÇAL, Ömer Faruk ÇOLAK, Finansal Sistem ve Bankalar, 1.Basım Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 1999, s:37-38)

Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankaları sermayelerine göre gruplandırıldığında: 3 adet kamu sermayeli mevduat bankası, 9 adet özel sermayeli mevduat bankası, 16 adet Türkiye’de kurulmuş yabancı sermayeli banka, 5 adet Türkiye’de şube açan yabancı sermayeli banka, 1 adet de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen banka bulunmaktadır. (https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp)

1.2.2.1. Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları

Kamusal sermayeli mevduat bankaları, sermayeleri kamuya veya kamu adına hazine yahut diğer kamu tüzel kişilikleri adına kayıtlı bankalardır. Yönetimleri de kamu tarafından idame ettirilmekte olup üst yönetim kadroları üst yönetimi bizzat devlet tarafından atanmaktadır. Personel alımları yine devlet veya üst yönetim tarafından hazırlanan sınav yöntemleri ile gerçekleştirilmektedir. Standart bir mevduat bankası gibi faaliyet göstermesinin yanı sıra, ekonomi politikaları çerçevesinde belirtilen piyasa yahut sektörlerle yönelik çeşitli farklı ayrıcalıklar da sunabilmektedir. (İ, PARASIZ, Para-Banka ve Finansal Piyasalar, Ankara, 2000)

Türkiye’de faaliyet gösteren kamu sermayeli mevduat bankaları; T.C. Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası ve Türkiye Vakıflar Bankası olmak üzere 3 adettir.

1.2.2.2. Özel Sermayeli Mevduat Bankaları

Sermaye bakımından, özel kişi ve kuruluşlar tarafından finanse edilen kar amacı ile ticari işletme niteliğinde kurulan ve de faaliyet gösteren mevduat bankalarıdır. Yönetimi sermaye sahibi özel kişiler veya kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Çalışanlar, yönetim tarafından belirlenen kişilerden oluşmaktadır. (M. TAKAN, Bankacılık Teori Uygulamaları ve Yönetim, Ankara, Nobel Yayınevi, 2001)

Türkiye faaliyet gösteren özele sermayeli bankalar: Adabank, Akbank, Anadolu Bank, Fibabanka, Şekerbank, Turkish Bank, Türk Ekonomi Bankası, Türkiye İş Bankası, Yapı Kredi Bankası'dır.

1.2.2.3. Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları

Ticari bir işletme niteliğinde, kar elde etme amacı ile sermaye koyulan, yabancı uyruklu kişi ve kuruluşlarca ortaya çıkarılan mevduat bankalarıdır. Yönetimi bakımından özel sermayeli mevduat bankaları gibi faaliyet göstermektedir. (İ. PARASIZ, Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ankara, Seçkin Yayınları 2000)

Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sermayeli mevduat bankaları: Alternatifbank, Arap Turk Bankası, Bank of China Turkey, Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turkey, Burgan Bank, Citibank, Denizbank, Deutsche Bank, HSBC Bank, ICBC Turkey Bank, ING Bank, Odea Bank, QNB Finansbank, Rabobank, Turkland Bank, Türkiye Garanti Bankası'dır.

1.2.3. YATIRIM BANKALARI

Kamu ve özel sektörde, finansman anlamında ihtiyacı bulunan kurum ve kuruluşların, genellikle orta ve uzun vadede ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile kurulmuş bankalardır. Mevduat kabul etmeyen, fon transferi gerçekleştiren ve de fonu yatırımı dönüştürmeyen, yalnızca aracılık fonksiyonunu yerine getiren banka türüdür. Finansal ihtiyaçların karşılanması hasebi ile kamu ve özel sektörün çıkardıkları hisse senedi ve tahvilleri tasarruf sahiplerine ulaştırmak sureti ile aracılık faaliyetini yerine getirmektedirler. (H. ÖZYURT, Para Teorisi ve Politikası, Trabzon, Derya Kitabevi, 2006, s:58)

1.2.4 KALKINMA BANKALARI

Kalkınma bankaları kuruluş amacı ile diğer tüm bankalardan farklılık göstermektedir. Genelde az gelişmiş ekonomilerde çeşitlilik gösteren kalkınma bankaları, ekonomilerde atıl kalan fonların yatırımlara çevirilmesi nedeni ile kurulmaktadır. (M.ÇIKRIKÇI, Finansal Kurumlar ve Piyasalar, Trabzon, 2005, s:221)

Ülke sanayisinin ihtiyaç duyduğu uzun vadeli finansman ihtiyacının karşılanmasını sağlamak, yatırımların finansmanı için iç ve dış piyasalardan fon tedariki sağlamak, sermaye piyasalarının gelişimini sağlamak ve yabancı sermayenin ülke içinde yapacağı yatırımlara aracılık etmek gibi fonksiyonları bulunmaktadır. (Ö. EROĞLU, Para Teorisi ve Politikası Ders Notları, Yayın No:50, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2004, s:87-88)

1.2.5. KATILIM BANKALARI

Katılım bankacılığı, faizsiz bankacılık prensipleri çerçevesinde bankacılık ürün ve hizmetlerini sunan bankacılık türüdür. Buna göre, tasarruf sahipleri ile fon ihtiyacı olanlar arasında bir köprü vazifesi görmektedir. İsminde bulunan katılım esasen kar ve zarara iştirak etme anlamındadır. Toplanan fonlar, kullanılan krediler ve sunulan tüm diğer hizmetler faizsizlik ilkesi çerçevesinde işlem görmektedir.

<http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katirim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf>

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI

2.1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI

Bu bölümde Katılım Bankacılığının tanımı, tarihsel süreci, faizsiz bankacılık enstrümanların yanı sıra ilk faizsiz tasarruf bankasının kuruluşu ve İslam Kalkınma Bankasının örgütlenme süreci incelenecektir.

Katılım bankaları, islam dini temellerine dayanarak kurulmuş, faaliyetlerini faizsizlik prensipleri çerçevesinde gerçekleştiren kuruluşlardır. Katılımcılar, faiz yerine kar yahut gelirden pay almaktadırlar. (E. USULCAN, Katılım Bankalarında Bireysel Pazarlama Faaliyetleri ve Tüketicilerin Katılım Bankaları Tarihinde Etkili Olan Faktörler, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, 2013)

Katılım Bankacılığının doğuşunda, kuşkusuz islam dininin ‘riba’ ‘yı yasak kılması yatmaktadır. İslam hukukunda belirtilen ‘helal-haram’, ‘zekat’, ‘garer-maysir’ kavramları, islami bankacılığının kurulmasındaki diğer temel dayanaklardır.(E. BAFRA, ‘İslami Banka’ Kavramı Karşısında “Özel Finans Kurumu”ndan “Katılım Bankası” Kavramına Geçiş Bir Çelişki Midir?’, <http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?pdf=0019386&lng=0&search=erdem%20bafra&arananID=AR0153416> 2 NİSAN 2018, s.72)

Nitekim, İslam hukuku, para üzerinden para kazanma başka bir deyişler paranın ticaretini ‘riba’ kelimesi ile ifade etmiş ve islam dini mensuplarına yasaklamıştır. (Zaman R. (2011). Riba and interest in Islamic banking: an historical review In Arif M. / Iqbal M. (Eds.), The Foundations of Islamic Banking Theory, Practice and Education, Edward Elgar Publishing, London, s:222) Kuran-ı Kerim’de de ‘riba’ ‘nın yasak edildiği açık bir şekilde bir çok kez belirtilmektedir.

İslami finans sistemine ait ürünlerin kullanımları incelendiğinde 1970 yılından itibaren 75 ülkede kullanıldığı görülmektedir. İlk kurulduğu yıllarda daha çok yoğun müslüman nüfusunun bulunduğu coğrafyalarda; Orta Doğu ve Güneydoğu Asya’da yoğunlaştığı görülürken, şimdiki dönemde İngiltere, Almanya ve Amerika gibi batı ve de gelişmiş ülkelerde de kullanıldığı görülmektedir. (M. YILDIRAN, Küresel Finans Krizi Sürecinde Farklı Finans Uygulamalarının Analizi: Konvansiyonel ve Faizsiz Finans Sistemlerinin Karşılaştırması, Bütçe Dünyası Dergisi, Cilt 1, Sayı 35, 2011 s.110)

2.1.1. İslami Finansın Büyümesindeki Etkenler

Katılım bankaları ve islami finans piyasasında faaliyet gösteren üyelerin gelişmesi ile birlikte, geleneksel bankacılık ve islami bankacılık arasındaki rekabet seviyesi artış göstermiştir. Rekabet, pazardaki ürün çeşitliliğinin artışına ve maliyet azaltıcı önlem-

lere, kazancı arttıracak gelişmelere yol açmıştır. Bu da piyasadaki tüm aktörlerin bilgi anlamında kendilerini geliştirmeye teşvik etmiştir.

İslami bankacılık sisteminin kabul görme anlamındaki artışı, sektörün kendini geliştirerek büyümesindeki bir diğer etken olarak görülmektedir.

Küreselleşme, islami finansın büyümesindeki kuşkusuz en büyük etkenlerden bir diğeri olarak dikkat çekmektedir. Piyasaların serbestleşmesi, ticaretin gelişmesine ve de devletlerin sistem anlamında birbirleri ile etkileşime geçmelerine sebep olmuştur. Bunun neticesinde ülkeler diğer İslam ülkelerindeki faizsiz bankacılık sistemini inceleme imkanına kavuşmuş, gelişmiş sisteme sahip olanlar, sistemi henüz gelişmemiş ülkelere destek olmuşlardır. Bunun neticesinde de sistem farklı devletler tarafından gelişmeye etmektedir. (M. Şerafettin ÖZSOY, Sağlam Bankacılık Modeli İle Katılım Bankacılığına Giriş, İstanbul: Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Yayını, 2012, s:70)

Tablo 2: İslami Finansman Büyümesindeki Etkenler

Ekonomik Büyüme ve Likitide	Petrol fiyatlarının yükselmesi
	Körfez Bölgesinde kesintisiz ekonomik büyüme
	Yatırım fırsatlarının artmasıyla oluşan zenginliğin Körfez’de kalması
İslami Finansal Enstrümanlara Yatırımcı İştahı	Altyapı projelerinde hükümet harcama ve yatırımların artması
	Yatırımcılarla beraber İslami finansal enstrümanlara olan ilginin de artması
	Sukukun hızlı ortaya çıkışı
Özelleştirmeler ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar	Aile girişimlerinin likitide için halka açılmadaki artan isteği
	Özelleştirmelerin artmasıyla proje finansmanı ve yapılandırılmış finansman ihtiyacının artması
	Doğrudan yabancı yatırımcıların artması
Yasal Düzenlemeler	Yasal altyapının gelişmesi
	Ülke piyasalarının özgürleşmesi ve artan yatırımcı dostluğu
	Yabancı katılımın artması
Çeşitlendirme	Körfez Bölgesi yatırımlarının petrol dışı sektörlere kayması
	Yatırım fonlarının Körfez Bölgesini aşip Orta Doğu ve diğer bölgelere de genişlemesi
	İslami finansal enstrümanların küresel ölçekte kabul edilmesi
Küreselleşme	ABD, AB gibi büyük ekonomilerin İslami finansı kabul etmesi
	Sektördeki büyük oyuncuların İslami finansa girmesi

Kaynak: M. Şerafettin Özsoy, Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Yayını, İstanbul, 2012, s.71

2.1.2 Dünyada Faizsiz Bankacılık Örnekleri ve İslam Kalkınma Bankası

İslamın, uzun yıllardır süregelmesine rağmen, tarihsel süreç incelendiğinde, İslami bankacılığın modern anlamdaki ilk izleri ancak 20. yüzyılda görülmektedir. Faizsiz olarak kurulan yapıların, yabancıların kontrolü altına girmesi nedeni ile faizsiz bankacılık temelleri oluşturulamamıştır. Faizsiz bankacılık konusundaki modern anlamdaki ilk araştırma 1955 yılında Muhammed Uzair tarafından yapılmıştır. Bu araştırmanın etkisi ile ilk İslami tasarruf bankası, Suudi kral Faysal'ın da desteği ile 1963 yılında Nil nehri kıyısında kurulmuştur. Tekstil sektörünün finansmanı için kurulan banka, 1977 yılında eleştiriler ve itirazlar nedeni ile kapanmıştır. Ancak bir ilk olması ve de İslami bankacılığın yapılabileceğini göstermekte başarılı olmuştur. (C. AKIN, Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, İlmî Araştırmalar Serisi, Nu:1, İstanbul, Kayhan Yayınları, 1986, s:110-114)

İslami bankacılıkta yaşanan gelişmeler neticesinde, Müslüman ülkelerin ekonomik gelişmelerini sağlamak amacı ile 20 Ekim 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. İslam hukuku ilkeleri çerçevesinde hareket eden İslam Kalkınma Bankası, Müslüman ülkelerin ekonomilerinin gelişmesinin yanı sıra sosyal olarak kalkınmasını da sağlama amacı edinmiştir. Bu minvalde mali yardımlar sağlayarak krediler vermeye başlamıştır. Bankanın 2017 yılı itibari ile 57 üyesi bulunmaktadır. (İslam Kalkınma Bankası 'İslam Kalkınma Bankası Hakkında' <https://www.isdb.org/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://24de0d5f10da906da85e96ac356b7af0> 3 Nisan 2017)

İslam Kalkınma Bankası'nın kurulması ve faizsiz bankacılığın yapılabileceğinin görülmesi peşi sıra özel ve kamusal faizsizlik prensipleri ile işleyen bankanın kurulmasına yol açmıştır. Faizsiz bankacılık yapma amacı ile kurulan ilk özel kuruluş, 1975 yılında kurulan Dubai Islamic Bank'tır. 1977 yılında ise Mısır ve Sudan'da Faisal Islamic Bank adı ile iki özel faizsiz banka daha kurulmuştur. Bir diğer kuruluş yine 1977 yılında Kuveyt devletinde görülmüştür. Kuveyt hükümeti tarafından projelerin faizsizlik prensibi ile finansmanı amacı için Kuwait Finance House kurulmuştur. Bu gelişmeleri izleyen 1983 yılında İran, ülkedeki bankacılık sistemine entegre faizsiz bir bankacılık sistemi yaratmıştır. Bir sonraki yıl yani 1984 yılında Sudan, kurulan İslami Bankacılık sistemini görmüş ve tüm bankacılık sistemini faizsiz bankacılık ile değiştirmek adına çalışmalarına başlamıştır. Nitekim 1991 yılında İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetleme Kurumu kurulmuştur.

Malezya'da geleneksel bankalar ile faizsiz bankaların faaliyetlerini bir arada sürdürmesi nedeni ile İslami bankalar için ayrı kanunlar düzenlemiştir. 1983 yılında Bankacılık ve Finansal Kuruluş Kanunu ve İslami Bankacılık Kanunu, 1984 yılında ise Tekafül Kanunu yürürlüğe girmiştir.

1979 yılında İran, yaşanan devrim sonrasında, bankacılık sistemini devletleştirilmiş ve tüm bankacılık sistemi devlet tarafından İslami Bankacılık Kanunu çıkarılmıştır. 1983 yılında bankacılık sisteminin tamamen faizsiz bankacılık prensipleri çerçevesinde faaliyet göstermesi adına, geleneksel bankacılığın temeli olan tasarruf hesaplarının kullanılmasına son vermiştir. Bunu takiben de İslami Bankacılık para politikalarının belirlenmesi, geliştirilmesi ve de uygulanması görevi İran Merkez Bankası'na verilmiştir. İran Merkez Bankası, başta büyük devlet projeleri olmak üzere, projelerin finansman tutarlarının belirlenmesi, karı ve banka karının belirlenmesinde etkin bir şekilde rol al-

maktadır. (E. BAFRA, “İslami Banka“ Kavramı Karşısında “Özel Finans Kurumundan” “Katılım Bankası” Kavramına Geçiş Bir Çelişki Midir? “Ekonomik Yaklaşım Dergisi. 2015. Cilt.26. Sayı.95, ss.6-77

http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/catalog.php?lng=0&search=&articlelng=&fieldnu=5&sortnu=1&sortdir=0&access=catalog&journalbg=* &journalnu=D000027&issue nu=S001778&-max=20&-skip=0 3 Nisan 2018)

2.1.3 İslami Bankacılığının Uluslararası Örgütleri

Faizsiz bankacılığın geliştirilmesi, denetlenmesi ve de düzenlenmesi için faaliyet gösteren başlıca uluslararası örgütler aşağıdaki gibidir:

Accounting&Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI): Türkçe karşılığı İslami Finansal kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu olan kuruluş, bağımsız ve kar amacı gütmemektedir. Faizsiz finans prensibi ile, piyasalar ve kurumların muhasebe ve denetim standartları için gerekli gelişmeleri sağlamaktadır. Yanı sıra, idari, etik ve de dini standartlar hazırlayan uluslararası bir örgüttür.

→ **The Islamic Financial Services Board (IFSB):** İslami Finansal Hizmetler Kurulu, küresel ekonomide faizsiz bankacılığı sürdürülebilir kılmak ve İslami bankacılığın ekonomik gelişmeler ile entegre kalması adına faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte, faizsiz bankacılık endüstrisinde yapılan araştırmaları yönetmekte ve bu gibi girişimleri desteklemektedir.

→ **Malaysian Accounting Standarts Board (MASB):** Malezya Muhasebe Standartları Kurulu, faizsiz bankacılıkta kullanılan muhasebe ve raporlama standartlarının gelişmesini amaç edinmiştir. Bu doğrultuda teknolojik gelişmeleri yakından takip etmekte, sistem için kullanılan muhasebe ve raporlama standartlarının yükselmesini sağlamaktadır.

→ **General Council of Islamic Banks and Financial Institution (CIBAFI):** Türkçesi İslami Bankacılık ve Finansal Kurumlar genel Konseyi olan bu örgüt, İslami bankacılığın küresel temsilcisi konumunda olup kar amacı bulunmamaktadır.

Beş temel amaç için faaliyet göstermektedir:

- İslami finans sisteminin gelişimi için faizsiz finans kavramı ve kurallarının paylaşılması
- Üyeler arasındaki işbirliğinin artırılması
- Faizsiz finans kurumları ile ilgili bilginin sağlanması
- Üyelerin ilgi duydukları alanların desteklenmesi
- Üyelere karşılaştıkları sorunlar konusunda destek olunması

→ **Islamic Development Bank (IDB):** İslam Kalkınma Bankası, 1973 yılında Cidde’de toplanan Müslüman Ülkeler Maliye Bakanları Konferansı tarafından yayınlanan uluslararası bir kuruluştur. Üye olan ülkeler ve Müslüman toplulukların, ekonomik ve sosyal gelişimlerini yardımcı olmak amacı ile kurulmuş olup, üye ülkelere finansal danışmanlık hizmeti, potansiyel projelere özsermaye ve kredi imkanı sunma görevi bulunmaktadır.

→ **International Islamic Financial Market (IIFM):** Uluslararası İslami Finansal

Piyasa olarak adlandırılmaktadır. İslami Finansal Hizmetler Endüstrisi(IFSI)'nin küresel bir derecelendirme kuruluşudur. Bahreyn Merkez Bankası, Endonezya Bankası, Sudan Merkez Bankası, Labuan Finansal Hizmetler Birimi(Malezya), Brunei Sultanlığı Para Merkezi ve İslam Kalkınma Bankası tarafından kurulmuştur. IIFM'nin temel amacı, İslami finans ürünlerinin belgelenmesi ve uluslararası bir standart kavuşturulmasıdır.

→ Islamic International Rating Agency (IIRA): İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı, Müslüman toplumlarda sermaye piyasaları ve faizsiz bankacılık sektörünün ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile kurulmuştur. 2005 yılı haziran ayında faaliyete geçen kuruluş, bölgesel ve ulusal finansal piyasaların geliştirilmesi için yatırım ve kredi riskini belirleyip, işletmelerin ve finansal araçların risk profillerini değerlendirmektedir. (M. Şerafettin ÖZSOY, Sağlam Bankacılık Modeli İle Katılım Bankacılığına Giriş, İstanbul: Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Yayını, 2012, s:76-77)

Tablo 3: İslami Finansı Küresel Bazda Düzenleyici ve Denetleyici Kuruluşlar

KURULUŞ	KURULUŞ TARİ-	KURULUŞ YERİ	FAALİYET ALANI
---------	---------------	--------------	----------------

	Hİ		
İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI)	1991	BAHREYN	İslami finansal kuruluşlar için muhasebe ve denetim standartlarını geliştirmek
İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)	2002	MALEZYA	İslami finansal kuruluşlar için kurumsal yönetim standartları geliştirmek
Malezya Muhasebe Standartları Kurulu (MASB)	1997	MALEZYA	İslami finansal kuruluşlar için muhasebe ve raporlama standartlarını geliştirmek
İslami Bankacılık ve Finansal Kurumlar (CIBAFI)	2001	BAHREYN	İslami finansal endüstrinin gelişimini desteklemek
İslam Kalkınma Bankası (IDB)	1975	SUUDİ ARABİSTAN	Üye ülkelerde ekonomik kalkınma ve sosyal gelişimi desteklemek
Uluslararası İslami Finansal Piyasa (IIFM)	2002	BAHREYN	İslami finansal ürünlerin, belgelerin ve işlemlerin standartlaştırılmasını sağlamak
İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı (IIRA)	2002	BAHREYN	İslami para ve sermaye piyasaları için derecelendirme hizmeti sunmak

Kaynak: M. Şerafettin Özsoy, Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına

Giriş, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Yayını, İstanbul, 2012, s.75.

2.2. İSLAMİ BANKACILIĞIN FAALİYETLERİ

Katılım bankacılığı, geleneksel bankacılık faaliyetlerini faizsizlik prensibi ile yerine getirebilmek amacı ile kurulmuştur. Bu minvalde fon toplama ve fon kullandırımı olmak üzere iki temel başlık altında faaliyet göstermektedir.

2.2.1. FON TOPLAMA ŞEKİLLERİ

Katılım bankaları, fon toplama işlevini iki grupta yapmaktadır. Cari hesap olarak nitelendirilen vadesiz hesaplar ve kar ve zarar ortaklığı esasına dayanan vadeli hesaplar.

2.2.1.1 Cari Hesaplar

Hesabın sahibi tarafından, dilenildiğinde içerisindeki tüm tutarın yahut bir kısmının çekilebildiği, herhangi bir getirisi olmayan hesaplardır. (Resmi Gazete, 'Bankacılık Kanunu' 19 Ekim 2005, Madde 3, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051101M1-1.htm> 5 Nisan 2018)

En önemli kullanım amacı paranın güvende olmasıdır. Bu manada geleneksel bankacılık ile aynı işlevi görmektedir. Cari hesaplardan hesap işletim ücreti alınması tamamen katılım bankasının yetkisindedir. (Gökhan SÜMER-Fatih ONAN, Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/287159>, s:302)

2.2.1.2. Katılma Hesapları

Hesap sahibi mudilerin, katılım bankalarına yatırdıkları tutarların, bu kurumlar tarafından kullanımından doğacak kar veya zarara ortak oldukları hesap türüdür. (Resmi Gazete, 'Bankacılık Kanunu' 19 Ekim 2005, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051101M1-1.htm> 5 Nisan 2018, Madde 3)

Katılma hesaplarında toplanan fonlar, faizsizlik prensibi ile ticaret, sanayi ve de hizmet sektöründe kullanılmaktadır. Katılım hesaplarını, geleneksel bankacılıktaki faiz getirili hesap ya da vadeli hesaptan ayıran temel farklılık, getirinin vade başında değil vade sonunda belli olmasıdır.

Türk Lirası, Amerikan Doları ve Avrupa Birliği para birimi olan EURO olarak, an az bir ay vadeli olacak şekilde açılabilir. Vadesi dolmadan, belirlenen limitler dahilinde çekilmesi mümkündür. Bu takdirde vade sonunda, hesapta bulunan bakiye üzerinden kar payı ödemesi yapılacaktır. (Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. 'Katılma Hesapları' <https://www.kuveytturk.com.tr/bireysel/hesaplar/katilma-hesapları/katilma-hesabi> 5 Nisan 2018)

Katılım hesapları:

*Katılım hesabı sahibi, tasarrufunun işletilmesi için katılım bankasını yetkilendirmiş sayılmaktadır. Emek sermaye ortaklığı olarak İslam hukukunda belirtilmektedir.

*Hesap açılırken vadesi üzerinde katılım bankası ve mudi anlaşma sağlamaktadır. Anlaşılan süreden önce çekilmek istenirse kar ödemesi yapılmayacaktır. Vade süre-

cinde katılım bankası zarar için zarar yansıtmaktadır.

ederse, vadesinden önce çekilen meblağ

*Katılım bankaları, açılan katılma hesaplarına ne kadar kar vereceği ile ilgili herhangi bir oran da belirtemez. Yahut kar vereceğini de taahhüt edemez. Hem kar hem de zarara ortaklık söz konusudur. Ancak her ne kadar İslami bankacılık faaliyeti gösterebilirler de netice ticari işletmelerdir. Basiretli bir tüccar gibi faaliyetlerini hassasiyetle getirmesinden ötürü zarar etme olasılığı çok zayıftır.

*Katılma hesaplarında toplanan fonlar döviz cinsine göre farklı havuzlara ayrılmaktadır. Toplanan fonlar, faizsiz bankacılık prensipleri ile kullanılmaktadır. Tasarruf sahibi mudi ile fon kaynağı ihtiyacı olan kuruluş ya da bireyler arasında bir köprü görevi görerek buradan kar etmeye çalışmaktadır. Neticede elde edilen karlar paylaşım oranları doğrultusunda hesap sahiplerine dağıtılmaktadır. (İ. Emin AKTEPE, İslam Hukuk Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık, s:74-75)

*Türkiye’de geçmiş dönemde bankacılık sisteminde yaşanan sıkıntılar sektöre güveni zedelemiştir. Bu nedenle toplumun sektöre güvenini sağlaması için çeşitli adımlar atılmıştır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF), önce geleneksel bankacılık için hesap sahiplerine 100 bin TL’yi garanti etmiştir. Daha sonrasında bir nevi garanti kapsamındaki sigortayı katılma hesapları için de taahhüt etmiştir. (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, ‘Mevduat Sigortası’ 5 Nisan 2018 <http://www.tmsf.org.tr/mevduat.sigortasi.tr>)

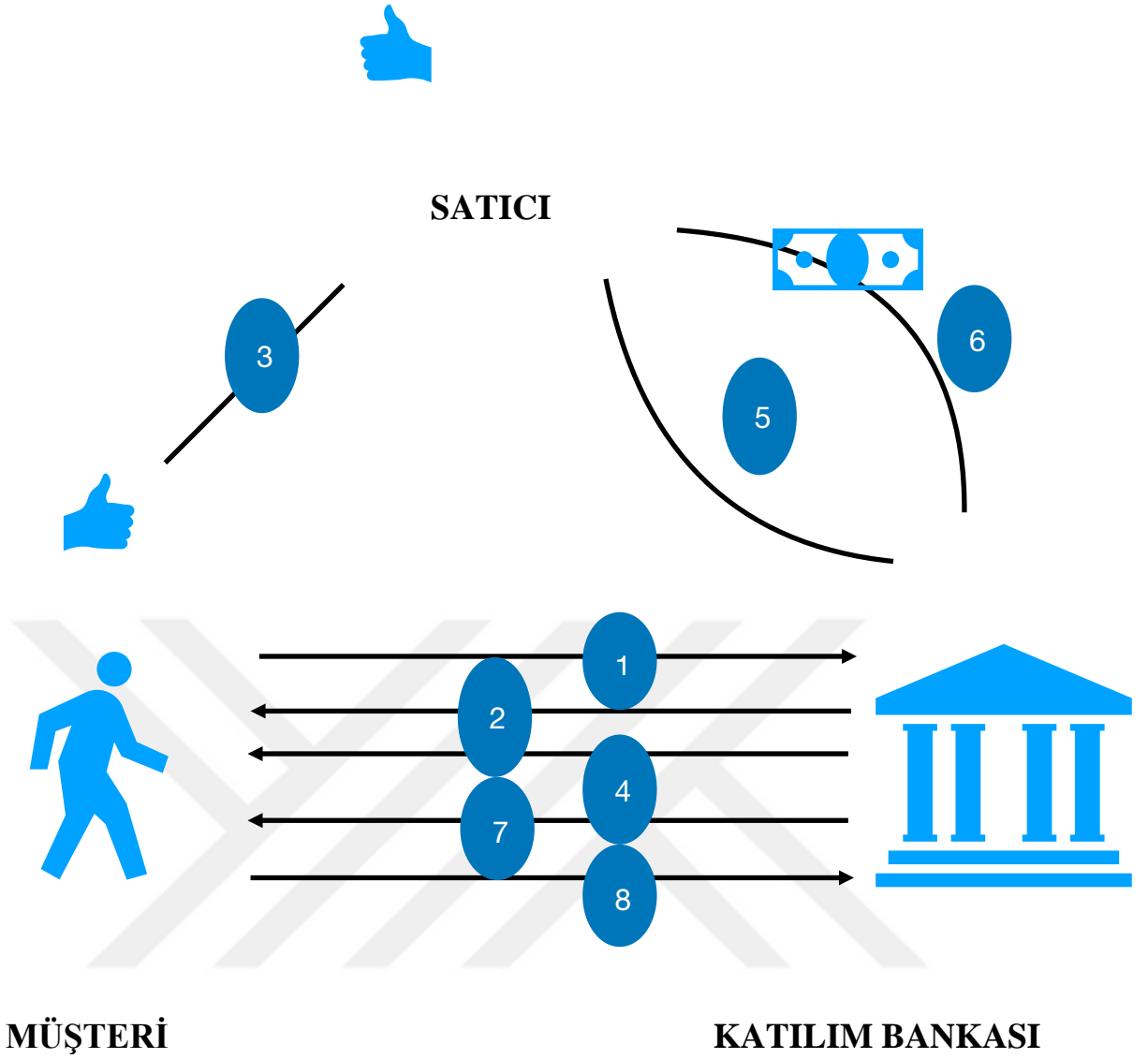
2.2.2. FON KULLANDIRMA ŞEKİLLERİ

Getiri elde etmek amacı ile tasarruf sahipleri tarafından yatırılan mevduatlar, katılım bankaları tarafından fon kaynağına ihtiyacı bulunan kuruluş yahut bireylere, İslami bankacılık prensipleri ile dağıtılmaktadır. Bunun neticesinde fon talebi bulunalardan elde edilen gelirler, fon arzı bulunanlara paylaştırılmaktadır. Burada fon kullanım şekilleri 6 grupta incelenmiştir.

2.2.2.1. Kurumsal Finansman- Murabaha İşlemi

Katılım bankası ile fon talebi bulunan tüzel kuruluş arasında yapılacak anlaşma ile, kuruluşun ihtiyaç duyduğu her türlü mal, menkul kıymet, gayrimenkul, hak veya hizmetin peşin olarak satıcısından alınması ve vadeli olarak satılması işlemidir. Bu işlem murabaha olarak adlandırılmaktadır.

Murabaha işleminde en önemli husus, mal, hizmet vb. gibi talebin, katılım bankası ile anlaşmadan temin edilmemiş olmasıdır. Aksi halde İslami bankacılık ile ayrışmakta ve faizsizlik prensiplerine uygun hareket edilmemiş demektir. Bu da katılım bankalarının kuruluşundaki temel amacını boşa çıkarmaktadır.

SÜREÇ:

- 1- Müşteri, katılım bankasına müracaat ederek mal, hizmet vb. gibi ihtiyaçları için fon talebinde bulunur.
- 2- Katılım bankası, müşterinin fon talebine cevaben gerekli limit çalışmasını yapar, uygun gördüğü takdirde limiti açar ve müşterisini alım için vekil tayin eder.
- 3- Müşteri, alınacak ürün hizmet vb. gibi ihtiyacı için satıcı ile ön anlaşma yapar.
- 4- Müşteri, katılım bankası ile kar oranı ve geri ödeme planında anlaşma yapar.
- 5- Katılım bankası, satıcıya fonlanan ürün veya hizmet için sipariş verir.
- 6- Katılım bankası, müşterisinin talebi üzerine, malı veya hizmeti satıcıdan peşin olarak satın alır.

7- Katılım bankası, vadeli olarak satılmak üzere peşin olarak satın alınan mal/hizmet müşterisine teslim edilir.

8- Müşteri anlaşılan kar oranı ve vadede katılım bankasına taksit ödemelerini yapar.

2.2.2.2. Bireysel Finansman

Fon talebi bulunan, bireysel müşterilerin ihtiyaçlarını gidermek maksadı ile, talep edilen mal veya hizmetin, satıcısından peşin olarak alınması ve müşteriye vadeli olarak satılması işlemidir. Bireysel murabaha işlemi denilebilmektedir. Aynı amaç için, faizsizlik bankacılık prensipleri ile hareket edilmektedir.

SÜREÇ:

- 1- Müşteri, katılım bankasına fon talebinin karşılanması maksadı ile müracaat eder.
- 2- Katılım bankası, müşterinin ihtiyacı doğrultusunda limit çalışması yapar, uygun gördüğü takdirde müşterisine ihtiyacının karşılanacağı cevabını verir.
- 3- Müşteri, limitin açılmasından sonra, satıcısı ile görüşerek bir ön anlaşma sağlar.
- 4- Müşteri ile katılım bankası arasında kar oranı ve geri ödeme planı konusunda anlaşma yapılır.
- 5- Katılım bankası satıcı ile görüşerek mal/hizmet için sipariş verir ve malın satıcıdan peşin olarak alınması işlemini gerçekleştirir.
- 6- Peşin olarak alınan mal/hizmet müşteriye teslim edilir
- 7- Müşteri alışveriş öncesinde anlaşılan kar oranı ve vadelerde ödemelerini gerçekleştirir. (Albaraka Türk Katılım Bankası, 'Katılım Bankacılığı Sistemi Nedir', https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf, s:30-31, 6 Nisan 2018)

2.2.2.3. Kar-Zarar Ortaklığı

Katılım bankalarının, fonladığı belirli bir proje yahut belirli bir parti malın, alım-satımından elde edilecek kara-zarara, önceden belirtilen oranlar dahilinde iştirak etmesi işlemidir. Bir tür kredi kullandırma yöntemi olduğundan bankacılık faaliyeti olarak görülmektedir. (M. VURAL, 'Finansal Hizmetlerin ve Özel Finans Kurumlarının Vergilendirilmesi', Türkiye' de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama, Albaraka Türk Yayınları:17, Kültür Kitapları:2, İstanbul, 2000, s:232)

İslami bankacılık faaliyeti gösteren hemen her banka, daha çok murabaha ve finansal kiralama işlemlerini tercih etmektedir. Türkiye'deki yasal düzenlemeler bunun temel nedeni olarak görülebilir. Kar-zarar ortaklığı ile yapılan işlemlerin artması için,

gerekli mevzuatsal geliştirmelerin yapılması şarttır. Kar-zarar ortaklığı ile yapılacak işlemlerin tercih edilmemesinin diğer bir nedeni de ekonomide yaşanan dalgalanmalardır. Diğer seçenekler düşünöldüğünde daha fazla riske sahip olması, kullanılmamasının bir diğer nedenidir. (Halil İbrahim BULUT ve Bünyamin ER, Katılım Finansmanı- Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi, Yayın No:3, İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2012, s:32-36)

Kar-zarar ortaklığı genel itibarı ile iki şekilde yapılmakta olduğundan iki başlık altında incelenecektir. Emek-sermaye ortaklığı olarak adlandırılan ‘mudarebe’ ve sermaye-sermaye ortaklığı olarak adlandırılan ‘müşareke’.

2.2.2.3.1 Mudarebe

Bir tarafın (Rabbü’l mal) sermaye, diğer tarafın (mudarib) emek ortaklığıdır. Mudarib yani emek sahibi, sermayenin işletilmesinden sorumludur. Bu sorumluluk ile işletilen sermayeden elde edilecek gelir, anlaşılan oranlar dahilinde sermayedar ve mudarib arasında paylaştırılmaktadır (AAOIFI, <http://aaoifi.com/observer-members-2/?lang=en>, 6 Nisan 2018)

Kar paylaşımında, anlaşma ile belirtilmiş herhangi bir oran yerine, tüm karın sermaye sahibine gitmesine bida’a denilirken, tüm getirinin mudaribe yani emektara gitmesi durumunda ise buna karz denilmektedir. Karz, hiç bir getiri şartı koşulmadan verilmiş borç olarak nitelendirilmektedir. (P. BANNERMAN, Islam in Perspective (RLE Politics of Islam): A Guide to Islamic Society, Politics and Law, Routledge, 2013, s:241-242)

Mudarebe kelimesi, seyahata çıkmak anlamındadır. İslam hukuku çerçevesinden bakıldığında, eski zamanlarda, para kazanmanın yolu ticarettten geçmekte idi. Bunu da yalnızca bulunulan yerde yapmak az gelir getirici olmaktadır. Bu nedenle başka pazarlara ürün götürmek gerektiğinden seyahat etmek lazım geliyordu. Aslında buradaki seyahatten kasıt, malların pazarlara taşınması, ticaret yapılması ve kar elde edilmesidir. (El-MEVSİLİ, Kitab’ül İhtiyar bil Ta’lilil Muhtar, Cilt 3, Beyrut, Daru’l Ma’rife, 2002, s:22)

Mudarebe işleminin bankacılık sistemi içerisinde incelendiğinde 3 tarafın varlığı görölmektedir:

- 1- Rabb’ül Mal yani sermaye sahibi,
- 2- İkinci mudarib, sermayeyi işleten emektar,
- 3- Birinci mudarib, iki taraf arasındaki aracı. Sermaye sahibi ile fon kaynağı ihtiyacı arasında bulunan katılım bankaları, hem sermayeden hem de kullandırılmasından sorumludur.

Mudarebe işlemi ile elde edilen gelirler, anlaşılan oranlar nispetinde, sermayedar, emektar ve de katılım bankası arasında paylaşılmaktadır.

Katılım bankası dilerse, kendi sermayesi ile de mudarebe işlemi gerçekleştirebilmektedir. İşleme başlamadan emektar ve banka arasında yapılacak sözleşme ile tüm şartlar gibi kar paylaşım oranları da belirtilmektedir. Dolayısı ile, işlem neticesinde elde edilecek gelirler, sözleşme şartlarında belirtilen oranlar dahilinde bölüştürülmektedir. (C.AKIN, Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, İlmî Araştırmalar Serisi, Nu:1, İstanbul, Kayıhan Yayınları, 1986, s:125-126)

Mudarebe işlemin 2 temel özelliği bulunmaktadır:

- 1- Sermayedar (Rabbü'l Mal) ve emektar (mudarib), sermaye tutarı, kabiliyet ve iş gücü kapasitesi çerçevesinde yapılan müşterek bir yapıda kurulmuş işlemdir.
- 2- Mudarebe işlemine başlamadan taraflar arasında anlaşma sağlanmaktadır. Buna göre kar dağıtımı önceden belirtilmektedir. Zarar durumunda, sermayedar ortaya koyduğu sermayesini kaybederken, mudarib harcadığı emek neticesinde hiçbir gelir elde edememektedir. Bu da emek-sermaye ortaklığının doğasını teşkil etmektedir. (BULUT ve ER, Katılım Finansmanı-Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi, Yayın No:3, İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2012, s:146-149)

2.2.2.3.2 Müşareke

Kelime anlamı olarak iştirak eden anlamına gelen müşareke, sermaye yatırımı ile bir işletmeye ortak anlamına gelmektedir. Mudarebeden ayıran temel fark ise her iki tarafında sermaye koymasıdır. (BULUT ve ER, Katılım Finansmanı-Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi, Yayın No:3, İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2012, s:150)

İslami bankacılık faaliyeti çerçevesinde değerlendirildiğinde, banka yine sermayedar olarak taraflar arasında yer almaktadır. Müşteri ise, işletme sahibi olarak hem sermayedar hem de emektar olarak taraf olmaktadır.

Ortaklık kurulmadan önce yapılacak anlaşma ile tüm şartlar gibi kar paylaşım oranları da belirtilmektedir. Burada en önemli nokta ise karın sermaye ile orantılı olarak dağıtılabileceğidir. Neticede müşteri hem sermayedar hem de emektardır. Bu nedenle kar paylaşımı, müşteri lehine fazla olabilmektedir. Yanı sıra bankanın da sermayedar olarak kardan daha fazlasını talep etme hakkı bulunmaktadır. Ancak bu şartlar ortaklık kurulmadan banka ve müşteri arasında yapılan sözleşme ile belirlenmektedir.

Sözleşme ile kurulan işletmenin zarar etmesi durumunda ise taraflar sermaye oranları nispetinde zararı paylaşmaktadırlar. (İ. ÖZSOY, Türkiye'de Katılım Bankacılığı, İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2011, s:47)

Gelişen ekonomiler ve teknoloji, İslami bankacılık ürünlerinde de gelişmelerin yaşanmasına sebep olmakta olup, müşareke sisteminin yeni bir türünün de yakında sisteme 'azalan müşareke' ürününün de dahil olmasını sağlamıştır. Bu yöntemde müşteri, işletme kar elde etmeye başladıktan sonra, dilerse bankanın sermaye payını periyodik olarak ödeyerek, işletmedeki tek sermayedar olabilmektedir. Kuveyt, Bahreyn

ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde büyük ölçekli olarak gerçekleşen azalan müşareke örneklerine rastlanılmaktadır. (A. Abdel-Rahman Yousri, 'Islamic Modes of Finance and the Role of Sukuk' <https://kantakji.com/media/175003/file2711.pdf> s:1, 6 Nisan 2018)

2.2.2.4. Finansal Kiralama- İcara Sistemi

Finansal kiralama bir diğer adı ile leasing, işletmenin faaliyeti için gerekli bir yatırım malını, mülkiyeti katılım bankasında kalacak şekilde, kullanımının belirli bir kira bedeli ile işletmeye ait olduğu finansman sistemidir. Burada dikkat edilecek husus, yatırım malının kira sözleşmesi sonunda sembolik bir bedel ile kiracıya devredilmesidir. Kira süresince, mal için gerekli bakım, onarım ve sigorta primi gibi yükümlülükler kiracıya aittir. (Albaraka Türk Katılım Bankası, 'Katılım Bankacılığı Sistemi Nedir' https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf, s:33, 6 Nisan 2018)

M.Ö. 2000'li yıllarda Sümerler'in tarım aletleri konusunda bir nevi finansal kiralama sistemine sahip oldukları bilinmektedir. Roma İmparatorluğu'nda ise Justin-yen'in kitap serisi 'Kurumlar' 'ın üçüncü kitabında kiralama sisteminin detaylı olarak anlatıldığı görülmektedir. (T. Çevik, "Finansal Kiralama Leasing", Gazi Üniversitesi, Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 2003, s:19-20)

Modern anlamdaki finansal kiralama sistemi ise 20. yüzyıl ortalarında Amerika'da, orta ve uzun vadeli finansman ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla ortaya çıkarılan bir finansman yöntemidir. 1980'li yıllara gelindiğinde, uluslararası bir finansman yöntemi haline gelmiştir. Bu denli hızlı gelişmesinin nedenleri incelendiğinde:

- *Kullanım hakkının, mülkiyet hakkının önüne geçmesi,
- *Kuruluşların sermaye anlamında sınırlı olması,
- *Kullanım süresi sona erdiğinde tercihlerde görülen değişiklikler,
- *Teknolojik gelişmelerin doğurduğu ve yatırım yöntemlerinde görülen değişiklikler,
- *Ulusal ve uluslararası finansal kiralama sisteminin, kullanım hakkına sahip olanlara getirdiği vergisel avantajlar ile gümrük tarifelerinde görülen istisnalar. (S. UYANIK, Proje Finansmanında Finansal Kiralamanın Rolü: Türkiye Örneği, TOBB Yayınları, Ankara, 1990, s:10)

SÜREÇ:

- 1-Müşteri, fon ihtiyacı doğrultusunda katılım bankasına müracaat eder.
- 2-Katılım bankası fon talebi doğrultusunda gerekli çalışmaları yapar.
- 3-Fon talebinin katılım bankası tarafından karşılanacağı belirlendikten sonra, müşteri satıcı ile ön anlaşma sağlar.

4-Müşteri ile katılım bankası arasında, kar oranı ve vade yapısında anlaşma sağlanır ve sözleşmeler imzalanır.

5-Banka satıcıya sipariş verir.

6-Katılım bankası satıcıya malın bedelini peşin olarak öder ve kullanım hakkını müşterisine bırakır.

7-Müşteri sözleşmede belirtilen bedel ve vade yapısına göre bankaya kira ödemelerini gerçekleştirir.

8-Kira ödemeleri sona erdiğinde mal, banka tarafından sembolik bir değer karşılığında müşteriye satılarak süreç tamamlanmaktadır.

2.2.2.5 Gayri Nakdi Krediler

İslami bankacılık amacı ile faaliyet gösteren katılım bankaları, bankacılık sektörü içerisinde kullanılan ürün ve hizmetlere adapte olmaya çalışırken, faizsiz bankacılık prensipleri ile hareket etmektedir. Bu minvalde sektörde görülen, fon anlamında değeri olmayıp sorumluluk ihtiva eden gayri nakdi krediler anlamında da faaliyet göstermektedir. Geleneksel bankalar tarafından sunulan bu hizmetleri de faizsizlik prensipleri ile gerçekleştirmektedir. Gayri nakdi krediler anlamında en sık kullanılan ürünler, teminat mektupları, referans mektupları, akreditifler, aval poliçeleri ve harici garantörlükler olarak göze çarpmaktadır.

Teminat mektupları, yurt içi veya yurt dışına mukim, gerçek yahut tüzel kişiler adına, bir malın teslimine veya bir işin yapılmasına ilişkin, muhatap kuruluş veya gerçek kişilere sorumluluklarını hitaben verilen bir nevi garantörlük ihtiva eden belgelerdir. Banka malın teslim edilmemesi yahut yapılmaması durumunda mektup tutarı kadar sorumlu sayılmaktadır. (Vakıf Katılım Bankası, ‘Teminat Mektupları’ <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/ticari/Pages/Teminat-Mektubu.aspx>, 6 Nisan 2018)

Referans mektupları, banka müşterilerinin yurt içi veya yurt dışı kurum yahut kuruluşlara hitaben, müşterinin banka nezdindeki kredileri, kredilerinden ne kadarının kullanıldığını ve ne kadarının kullanıma hazır bir şekilde olduğunu, müşterinin hesaplarında ne kadar bakiye olduğunu ihtiva eden mektup türüdür. Referans mektupları, mehtaba karşı banka adına bir yükümlülük getirmemektedir. (Ziraat Katılım Bankası, ‘Referans Mektupları’ <https://www.ziraatkatilim.com.tr/kurumsal/gayri-nakdi-kredi-urunleri/Sayfalar/referans-mektuplari.aspx>, 6 Nisan 2018)

Bankanın, müşterisinin talebi doğrultusunda, belirli bir tutar için, belirli bir vadede, belirli belgelerin temini ve belirtilmiş şartların sağlanması koşulu ile satıcıya ödemeyi yapacağını taahhüt etmesi işlemine akreditif denir. Uluslararası veya yurt içi ticaret için kullanılabilir. (Türkiye İş Bankası, ‘Dış Ticaret Ürünleri’ <https://www.isbank.com.tr/TR/kobi/dis-ticaret/dis-ticaret-urunleri/akreditif/Sayfalar/akreditif.aspx>, 6 Nisan 2018)

İthalatçı firmaların, ihracatçı firmalar tarafından keşide edilen poliçeyi kabul etmesi ile ödeme yapmadan mallara sahip olabilmesine olanak sağlayan finansman şeklidir. İhracatçı firma ödemesini, poliçe vadesinde almaktadır. İhracatçı firmalar, ödeme-

lerini banka garantisi altına alarak avantaj sağlarken, ithalatçı firmalar, eksiksiz ve de uygun şekilde temini konusunda garanti sağlamış olmaktadır. (Kuveyt Türk Katılım Bankası, ‘Kabul Aval Kredileri’ <https://www.kuveytturk.com.tr/ticari/finansman-urunleri/gayri-nakdi-finansman>, 6 Nisan 2018)

Hukuki açıdan teminat mektupları ile aynı işlevi gören harici garanti teminat mektupları, yurt dışına verilmek üzere hazırlandığı için genel olarak yabancı para döviz cinsinden düzenlenmektedir. Burada muhatap, ticari işlemi için kendi ülkesindeki bir banka yerine, lehtar firmanın ülkesindeki bir bankadan mektup temin edip, kendisini garanti altına almaktadır. (Kıbrıs Faisal İslam Bankası, ‘Garanti Mektupları’ <http://www.faisalislambank.com/tr/kurumsal/gayri-nakdi-krediler/>, 6 Nisan 2018)

2.3. TÜRKİYE’DE FAALİYET GÖSTEREN KATILIM BANKALARI VE BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇİNDEKİ DURUMU

Türkiye’de toplamda 5 adet katılım bankası faaliyet göstermektedir. Bunlardan Ziraat Katılım Bankası ve Vakıf Katılım Bankası, kamusal sermayeli katılım bankalarıdır. Kuveyt Türk Katılım Bankası, Türkiye Finans Katılım Bankası ve Albaraka Türk Katılım Bankası, özel sermaye ile kurulmuş ve faaliyetlerine halen devam eden katılım bankalarıdır.

2.3.1. KAMUSAL SERMAYELİ KATILIM BANKALARI

Türkiye’de modern anlamdaki katılım bankacılığının başlangıcı 1985 yılına gitmektedir. Kamusal sermayeli katılım bankacılığı ise nispeten yenidir. Türkiye’de 2 adet kamusal sermayeli katılım bankası faaliyet göstermektedir.

2.3.1.2 Ziraat Katılım Bankası

675.0000.000 TL olan sermayesinin tamamı, T.C. hazinesi tarafından ödenmiş, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’ndan 10.10.2014 tarihinde alınan 6046 izniyle, 15.10.2014 tarihinde yayınlanan 29146 sayılı Resmi Gazete ile kurulmuştur. Yine 12.05.2015 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’ndan alınan 6302 sayılı kararı ile 15.05.2015 tarihinde yayınlanan 29355 sayılı Resmi Gazete ile faaliyet iznini almıştır. Hali hazırda 67 şubesi ile katılım bankacılığı faaliyetlerini sürdürmektedir. (Ziraat Katılım Bankası, ‘Hakkımızda’ <https://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>)

2.3.1.2 Vakıf Katılım Bankası

Vakıf Katılım Bankası, BDDK’nın 27.02.2015 tarihinde aldığı 9205 sayılı karar ile 03.03.2015 tarihinde yayınlanan 29284 sayılı Resmi Gazete ile 25.06.2015 tarihinde bir Anonim Şirket olarak kurulmuştur. 17.02.2016 tarihinde ise faaliyet iznini almıştır. 905.000.000 TL’lik sermayesinin tamamı T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Beyazıt Han-1 Sani(II.Bayezid) Vakfı, Mahmut Han-1 Evvel Bin Mustafa Han(I.Mahmut) Vakfı, Mahmut Han-1 Sani Bin Abdülhamit Han Evvel(II.Mahmut) Vakfı ve Murat Paşa Bin Abdusselam(Murat Paşa) Vakfı’na aittir.

Katılım bankacılığı faaliyetinin uzun yıllardır faaliyet gösterdiği Türkiye’de en son kurulan katılım bankası olma özelliğini taşımaktadır. Yanı sıra Türk toplumunda vakıfların kurulma amaçları düşünüldüğünde sektöre aslında pek de yabancı olduğu söylenememektir.

Halen 65 şubesi ile katılım bankacılığı faaliyetlerine devam etmektedir. (Vakıf Katılım Bankası, ‘Hakkımızda’, <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda>)

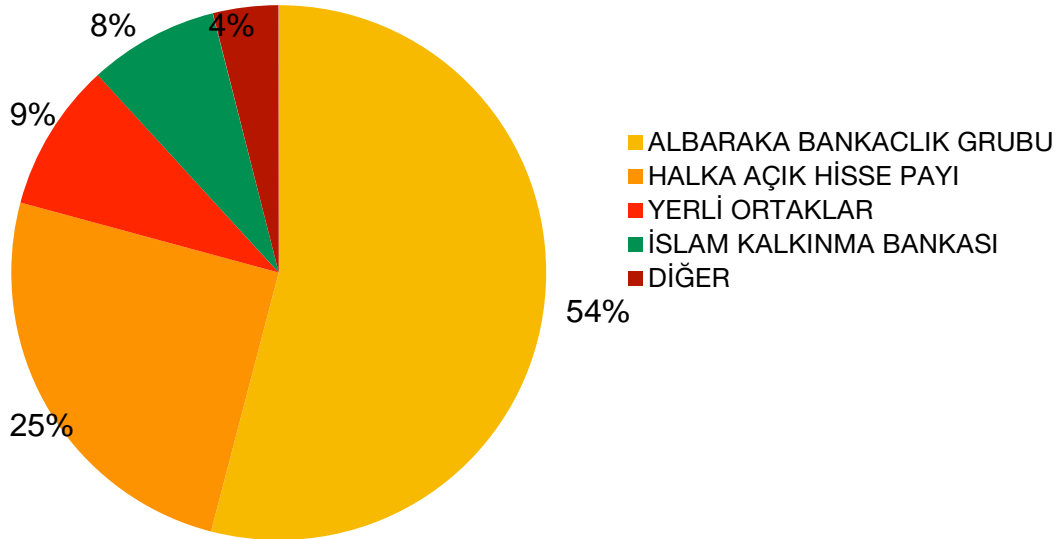
2.3.2 ÖZEL SERMAYELİ KATILIM BANKALARI

Türkiye’de katılım bankacılığı özel sermayenin girişimi ile başlamıştır. Bu anlamda diğer Müslüman toplumlar ile kıyaslandığında, katılım bankalarının özel sermaye girişimi ile başladığına pek rastlanmamaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren 3 adet özel sermayeli katılım bankası bulunmaktadır.

2.3.2.1 Albaraka Türk Katılım Bankası

1984 yılında kurulan ve 1985 yılında faaliyet göstermeye başlayan banka, Türkiye’de kurulmuş ilk katılım bankası olma özelliğini taşımaktadır. Yanı sıra dünyada modern anlamdaki katılım bankacılığının önderlerinden sayılan Albaraka Bankacılık Grubu’nun alt bir kuruluşu olması da göze çarpmaktadır.

Faizsiz bankacılık prensipleri ile katılım bankası faaliyetlerine devam eden bankanın toplamda 220 şubesi bulunmakta olup, Erbil’de faaliyet gösteren 1 adet yurt dışı şubesi bulunmaktadır.

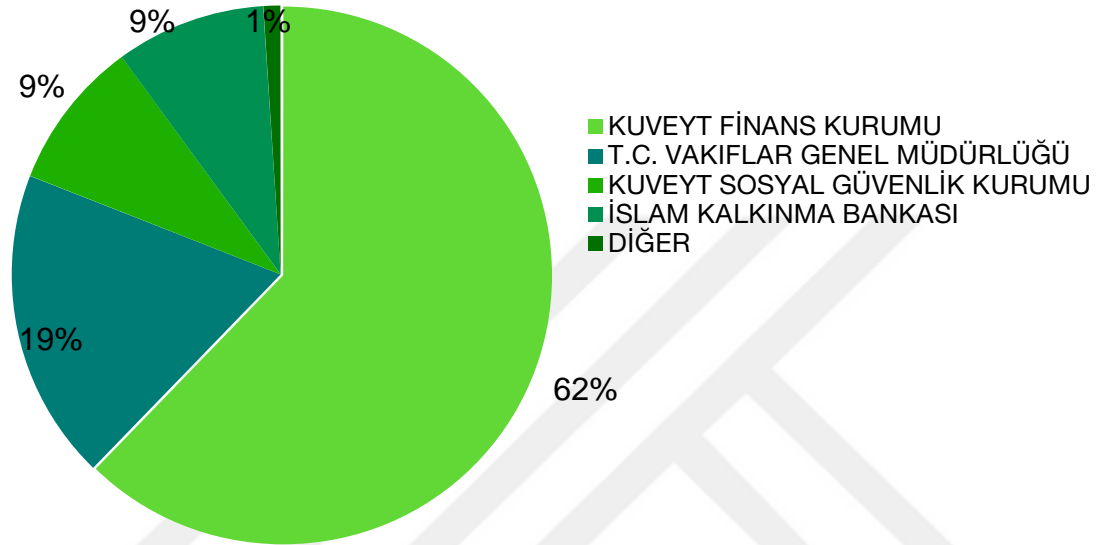

Şekil 2: Albaraka Türk Katılım Bankası Ortaklık Yapısı

Kaynak: Albaraka Türk Katılım Bankası, 2017 Faaliyet Raporu, Sermaye ve Ortaklık Yapısı, 2017, s:19, <https://www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/2017-faaliyet-raporu.pdf>)

2.3.2.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının sektör lideri olan Kuveyt Türk, 28 Şubat 1989 yılında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın izniyle, 31 Mart 1989 yılında ‘Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. ünvanıyla Özel Finans Kurumu olarak kurulmuştur. 1999 yılında diğer tüm özel finans kurumları gibi 4389 sayılı bankacılık kanununa tabi tutulmuştur. 2006 yılında ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun talebi doğrultusunda tamamen bankacılık kanunlarına dahil edilmiş ve Katılım Bankası olarak faaliyetlerini sürdürmeye başlamıştır.

Şekil 3: Kuveyt Türk Katılım Bankası Ortaklık Yapısı

Kaynak: Kuveyt Türk Katılım Bankası, ‘Hakkımızda’, <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/kuveyt-turk-hakinda/gecmisten-bugune-kuveyt-turk>)

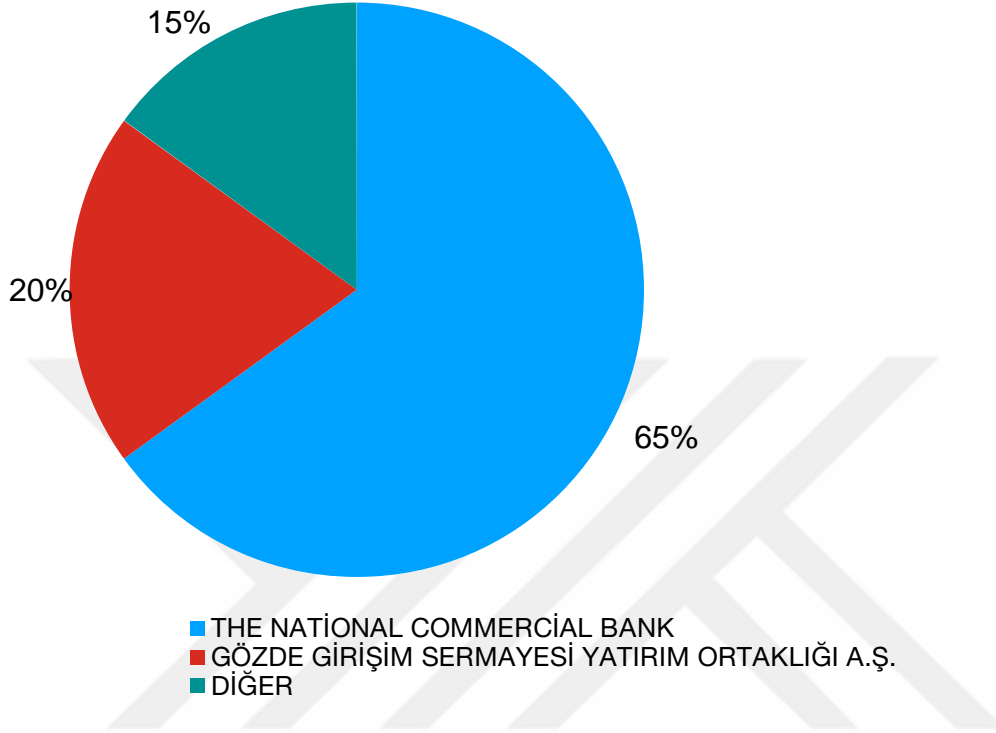
Halen faizsiz bankacılık prensipleri çerçevesinde faaliyet gösteren bankanın, Bahreyn ve Almanya da olmak üzere 5 şubesi bulunmaktadır. Toplamda ise 399 şube ile faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir. (Kuveyt Türk Katılım Bankası, ‘Faaliyet Raporu 2017’ <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-1546.vsf>, s:22)

2.3.2.3. Türkiye Finans Katılım Bankası

Türkiye Finans Katılım Bankası 2005 yılında, 1991 yılında kurulan Türkiye’nin ilk özel ve yerel sermayeli Anadolu Finans ile 1985 yılında kurulan Faisal Finans kurumunun birleşmesi ile kurulmuştur. Kuruluş yılı itibarı ile Türkiye’nin en genç özel sermayeli katılım bankası olma özelliğini taşımaktadır. Ancak kurucu ortakların Türkiye’deki sektör içindeki faaliyeti 1985 yılına kadar gitmektedir. 2008 yılında 1953 yılında kurulan The National Commercial Bank tarafından çoğunluk hisseleri satın alınmış olup faaliyetlerine devam etmektedir. (Türkiye Finans Katılım Bankası, ‘Türkiye Finans Hakkında’, <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finansi-taniyin.aspx>)

Şekil 4: Türkiye Finans Katılım Bankası Ortaklık Yapısı

Kaynak: Türkiye Finans Katılım Bankası, Faaliyet Raporu 2017, ‘Sermaye ve Ortaklık Yapısı,
<https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/FinansalRaporlar/Attachments/60/2017%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, s:13)

Faaliyetlerini katılım bankası olarak sürdürmeye devam eden bankanın toplam 287 şubesi ile hizmet vermeye ve faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir.

2.3.3. TÜRKİYE’DE FAALİYETTE BULUNAN KATILIM BANKALARININ BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇERİSİNDEKİ DURUMU

Türkiye’de faaliyette bulunan katılım bankalarının sektör içindeki toplam payı 2016 yılı itibarı ile % 4.96’dır. Aktif büyüklük, toplanan fonlar, kullanılan fonlar ve toplam öz kaynaklar başlığı altında, katılım bankalarının 2010-2016 yılları arasındaki gelişimi incelenecektir.

2.3.3.1 Aktif Büyüklük

Aktif büyüklük, banka bilançolarındaki artışları konu edinmektedir. Kuruluşlar konusunda inceleme yaparken dikkat edilecek en önemli hususlardan bir tanesi olması hasebi ile, bankalar açısından büyük bir önem arz etmektedir. Burada aktif büyüklükteki gelişimin yanı sıra, sektör içindeki oranı da incelenecektir.

YIL	AKTİF BÜYÜKLÜK (MİLYON TL)	BÜYÜME (YÜZDE)	SEKTÖR ÇÜNDEKİ PAYI (YÜZDE)
2010	43,339		4,31
2011	56,077	29,39	4,61
2012	70,245	25,33	5,13
2013	96,022	36,72	5,55
2014	104,073	8,56	5,21
2015	120,252	15,27	5,10
2016	132,874	10,52	4,90

Tablo 4: Katılım Bankalarının 2010-2016 Yılları Aktif Büyüklük İncelemesi

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

(http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Almanak_2016.pdf, s:90)

Aktif büyüklüğün yıllar itibarı ile sürekli olarak arttığı görülmektedir. Ancak bu artış, oran konusunda da aynı nispette görülmemenin yanı sıra 2013 yılından itibaren aşağı yönlü bir ivmeye sahip olduğu da görülmektedir. Aktif büyüklükteki artışa rağmen, sektördeki aktif büyüklük içindeki payı düşmektedir. Bu da sektörün aktif büyüklüğündeki artışın, katılım bankaların aktifinde yaşanan artıştan daha fazla olduğunu göstermektedir.

2.3.3.2 Toplanan Fonlar

Katılım bankaları, ticari bankalar gibi fon toplama faaliyetleri göstermektedir. Faizsiz bankacılık prensipleri ile fon toplama yöntemleri incelenmiş idi. Burada da 2010-2016 yıllarında katılım bankalarının topladığı fonların toplamı ve sektör içindeki payları incelenecektir.

YIL	TOPLANAN FONLAR (MİLYON TL)	BÜYÜME (YÜZDE)	SEKTÖR ÇÜNDEKİ PAYI (YÜZDE)
2010	33,828		5,36
2011	39,869	17,86	5,64
2012	49,151	20,89	6,14
2013	63,210	27,59	6,48
2014	65,405	6,35	6,19
2015	74,362	13,70	5,94
2016	82,148	10,47	5,58

Tablo 5: Katılım Bankaları 2010-2016 Yılları Toplanan Fonlar İncelemesi

Kaynak: TKBB, http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Almanak_2016.pdf, s:90),

Aktif büyüklük incelemesinde görülen yılları itibarı ile artış, toplanan fonlarda da görülmektedir. Nitekim artış oranları bakımından farklılık gösterebilir, sektör içindeki payı ile artış oranı arasında doğrudan bir bağlantı görülmemektedir. Bu da yine aynı şekilde, sektördeki artışın, katılım bankalarında görülen artıştan daha yüksek gerçekleştiğini gözler önüne sermektedir.

2.3.3.3 Kullandırılan Fonlar

Katılım bankaları, faizsiz bankacılık prensipleri ile topladığı fonları, yine faizsizlik prensibi ile kullanılmaktadır. Daha önce faizsiz bankacılık prensipleri ile fon kullandırma şekilleri incelenmişti. Burada 2010-2016 yılları arasında, katılım bankalarının kullandığı fonlar incelenecek ve analiz edilecektir.

YIL	KULLANDIRILAN FONLAR (MİLYON TL)	BÜYÜME (YÜZDE)	SEKTÖR İÇİNDEKİ PAYI (YÜZDE)
2010	32,084		5,79
2011	41,103	28,11	5,80
2012	50,031	21,72	6,02
2013	67,219	34,35	6,24
2014	69,622	3,58	5,45
2015	79,451	14,11	5,23
2016	84,880	6,8	4,78

Tablo 6: Katılım Bankaları 2010-2016 Yılları Kullandırılan Fonlar İncelemesi

Kaynak: TKBB, http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Almanak_2016.pdf, s:91)

Diğer incelemelerde görülen hacimsel artış burada görülmektedir. Yılları itibarı ile incelendiğinde, hacimsel olarak sürekli artış görülmektedir. Ancak sektör içindeki payları incelendiğinde, performansının bu denli güçlü olmadığı görülmektedir. Netice itibarı ile sektörün artış oranının altında bir artış gerçekleştirilmektedirler.

Netice olarak, katılım bankalarının göstermiş olduğu performanslar artış gösterse de, sektör içindeki paylarında aynı nispette artış görülmemektedir. Bu da sektörün büyümesinin ardında kaldığını göstermektedir.

2.3.3.4 Toplam Öz kaynaklar

Öz kaynak konusu, bankalar için oldukça fazla önem arz etmektedir. Neticede hem fon toplama esnasında, hem de fon kullandırma esnasında müşterisi olan kişi yahut kuruluşlara karşı yükümlükleri bulunmaktadır. Bu nedenle etkin öz kaynak yönetimi bankalar için elzemdir.

Banka öz sermaye yönetimi konusunda uluslararası standartların yanı sıra yerel standartlar da bulunmaktadır. Şayet, bankaların sermayeleri nispetinde faaliyet döngüsü oluşturması, hem bankalar için hem de müşterileri için gereklidir. Bankalar, ekonomilerin en önemli yerleridir. Sistemin yahut sistem içerisindeki bir bankanın problem yaşaması tüm ekonomiye risk yaratabilmektedir. Bu nedenle BDDK, bankaların sermaye radyolarını takip etmekte ve gerekirse bu konuda bankalara uyarı verebilmektedir.

YIL	TOPLAM ÖZSERMAYE (MİLYON TL)	BÜYÜME (YÜZDE)	SEKTÖR İÇİNDEKİ PAYI (YÜZDE)
2010	5,457		4,06
2011	6,193	13,49	4,28
2012	7,377	19,11	4,06
2013	8,833	19,99	4,57
2014	9,265	9,27	4,16
2015	10,642	10	4,06
2016	11,494	8	3,83

Tablo 7: Katılım Bankaları 2010-2016 Yılları Toplam Öz sermaye İncelemesi

Kaynak: TKBB, <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>)

Öz kaynak analizi yapıldığında, oransal olarak sürekli artış olduğu görülmektedir. Ancak sektör içindeki payda, kayda değer bir artış görünmemektedir. Ayrıca artış oranı azaldıkça sektör içindeki payda da azalma görülmektedir.

Netice olarak, katılım bankaları, tüm verilerde sürekli artış göstermesine karşın, sektörün büyüme oranı ile kıyaslandığında neredeyse yerinde saydığı söylenebilir. Sektördeki payın artması için, büyüme oranlarını kat be kat arttırmaları gerekmektedir. Yeni kurulan kamusal sermayeli katılım bankalarının verileri yukarıda yer almamaktadır. Bu nedenle bundan sonraki süreçte yapılacak analizlerde kamusal sermayeli katılım bankalarının sektöre ne denli etki ettiği görülebilecektir.

Yapılan incelemelerin tamamında görülen artış, sektör içindeki payın artabileceğini göstermektedir. Yalnızca bunun için gerekli kaynakların yeterli gelmediği görülmektedir. Nitekim büyüme oranının sektör büyümesi üzerinde gerçekleştiği yıllarda, sektör payının arttığı görülebilmektedir. Bu anlamda, büyümenin sektör içindeki büyümeden fazla olması durumu sürdürülebilir hale geldiğinde, sektördeki payın da sürekli artacağı belirtilebilir.

ÜÇÜNÇÜ BÖLÜM

SUKUK-KİRA SERTİFİKASI

3.1. TANIMI

Sukuk, Arapça ‘Sak’ kökünden meydana gelmiştir. Sak, manası itibarı ile vesika yahut sertifika anlamlarını içermektedir. Sukuk ise ‘Sak’ kelimesinin çoğulu olup sertifikalar anlamına gelmektedir. Finansal sertifika olarak adlandırılan sukuk, bir varlığa sahip olma veya ondan yararlanma hakkını ifade etmektedir. Bir anlamda, tahvilin faizsiz bankacılık anlamında muadili olarak görülmektedir. (A. TOK, İslami Finans Çerçevesinde Sukuk Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısında Değerlendirmeler, 2009, Ankara, <http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/992>, s:13)

Sukuk, modern finans dünyasında, bir anlamda menkul kıymetleştirme işlemidir. Tarih boyunca, müslüman tacirler, yükümlülüklerini göstermek amacı ile ‘sukuk’ adı verilen kağıtları kullanmışlardır. Modern İslami finans ise bunu çağımız standartlarına uygulamak sureti ile, katılım bankacılığında kullanılan bir bankacılık enstrümanı haline getirmiştir. (A. YANPAR, İslami Finans, İlkeler, Araçlar ve Kurumlar, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2015, s:203)

Modern bankacılık alanın yatırım yapan yatırımcılar, yatırımın hangi araçlara yapıldığını ve gelirin nereden elde edildiğine dikkat etmezken, sukuk sahipleri yatırımlarının hangi araçlara yapıldığına ve gelirin nereden elde edileceğini dini nedenler ile bilmek isterler. (NATHIF J.A/THOMAS Abdulkader, “Islamic Bonds: Your Guide to Issuing, Structuring and Investing in Sukuk” Euromoney Institutional Investor, 2004, s.38.)

Sukuk, modern ekonomilerdeki borçlanma araçlarından tahvilin, faizsizlik prensipleri ile İslami bankacılığa uygun olacak şekilde düzenlenmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Buradaki amaç, İslam dininin haram kıldığı faiz yerine, helal kazanç sağlayan menkul kıymetleştirmedir. (E. YILMAZ, Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi, Muhasebe ve Finansman Dergisi Yayınları, 2014, s:83)

Tahvil ve bono gibi sabit getirisi olması hasebi ile faizsiz bono olarak adlandırılmaktadır. Ancak bir varlığa sahip olmayı veya ondan yararlanma hakkını göstermesi, tahvil ve bonodan ayıran temel farklılıktır. Burada dikkat edilen husus dayanak bir varlığın olmasıdır.

	SUKUK	BONO
Özü	Borç değildir, belirli varlık/proje/ hizmetlerde yatırımcıların bölünmez hisselerini ve haklarını temsil eder.	İhraç edenin borcudur.
Dayanak*	Minimum %51 maddi varlıklara dayanır. Proje, dayanak varlık veya bir hak/hizmet üzerinde yatırımcıya mülkiyet hakkı tesis eder.	Gerekli değildir. Genelde dayanak varlık olmadığı için teminata bağlanmamıştır. Alacaklılar alacaklarını doğrudan borçludan talep ederler.
Teminat	Yapılandırılmış ek teminatların yanı sıra temel varlıklarda veya projelerde sahiplik hakları ile teminatlandırılmıştır.	Genellikle teminatsız senetlerdir.
Anapara ve Gelir	İhraç eden tarafından garanti edilmez.	İhraç eden tarafından garanti edilir.
Amaç/ Prensip	Faizsiz Bankacılık Prensiplerine uygun amaçlar prensipler dahilinde ihraç edilirler.	Herhangi bir amaç için ihraç edilebilirler.
Sertifika sahiplerinin riskleri	Sertifika sahipleri temel varlıkların/projelerin performansından payları oranında etkilenirler. Ayrıca borçlunun performansı da sukuk ödemelerini etkileyebilir.	Bono sahipleri dayanak varlık söz konusu olmadığı için dayanak varlığın performansından değil sadece Borçlunun finansal durumundan etkilenirler.
İhraççı	Sermaye şirketi veya tacir niteliğini haiz gerçek veya tüzel kişilerin bir araya gelerek ve malvarlıklarını birleştirmek suretiyle yazılı bir sözleşmeye istinaden oluşturdukları adi ortaklık	Kamu ve özel hukuk tüzel kişileri.

Tablo 8: Sukuk ve Bono Arasındaki Temel Farklılıklar

Kaynak: Kuveyt Türk Kira Sertifikaları Varlık Kiralama A.Ş., Kira Sertifikaları Nedir?, <http://www.ktportfoy.com.tr/yatirimci-kilavuzu/sukuk-kira-sertifikalari/kira-sertifikalari-sukuk-nedir.34.aspx>, 9 Nisan 2018)

3.2. TARİHÇESİ

İslami bankacılık ve sigortacılık sisteminin kurulması, finansal piyasaları da etkilemiş ve faizsiz sermaye piyasaları anlamında gelişmeler başlamıştır. İlk sukuk ihracı, Malezya hükümeti tarafından 1983 yılında gerçekleştirilmiştir. Karz-ı hasen(faizsiz borç) olarak gerçekleştirilmiş ve ikincil piyasalarda işlem görmesine müsaade edilmiştir. (A.TOK, İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk(İslami Tahvil)Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler, Yeterlilik Etüdü, Ankara, 2009, s:13-14)

Sukuk ile ilgili ilk yasal düzenleme, İslam İşbirliği Teşkilatı (Organization of Islamic Cooperation) tarafından 1998 yılında yapılmıştır:

-Her çeşit toplanan finansal varlık yazılı bir belge yani bir menkul değer ile veya bono ile temsil edilebilecektir.

-Bu bono veya yazılı belge, piyasada oluşan fiyat ile satılabilecektir. Bu menkul kıymet, genel olarak taşınmaz veya finansal haklardan meydana gelen varlıklardan oluşmaktadır. Cüzi bir kısmı ise nakit veya kişilerarası borçlardan kaynaklanabilmektedir. (Rodney Wilson, Islamic Bonds: Your Guide to Issuing, Structuring and Investing in Sukuk "Overview of the Sukuk Market", London, Euromoney Books, 2004, s.5)

1998 yılındaki yasal düzenlemeden sonra yapılan ilk sukuk, Malezya hükümeti tarafından 2002 yılında gerçekleştirilmiştir. 500 milyon USD olan ihracın, %51'i Körfez ülkelerinde, %30'u Asya'da, %15'i Avrupa'da, %4'ü ise Amerika'da gerçekleştirilmiştir. Malezya Arsa Ofisi'nin elindeki arsalar, kurulan bir şirkete devredilerek Malezya Hazinesine kiralanmıştır. Buradan elde edilen gelirlerin de sukuk satın alan kişilere paylaştırılması şeklinde bir yapı oluşturulmuştur.

Malezya Sermaye Piyasası Kurulu sukuk ihracına, diğer tahvil ihraçlarına nazaran fazla yükümlülük getirmiştir. Sukuk ihraç edecek kuruluşların, Malezya Sermaye Piyasası Kurulu tarafından tanınan ve de ilan edilen 'Şer-i Tavsiye Komisyonu' ndan onay almaları gerekmektedir. Yanı sıra ihraç için yapılması gerekenlerin tümü detaylı bir şekilde belirtilmektedir. Bunlar arasında en önemlisi ise, faizsizlik prensibinin kaynağı dayanak varlıkların açıklanmasıdır.

İkincil piyasalarda işlem gören ilk sukuk ihracı ise 2000 yılında Bahreyn'de görülmüştür. Bahreyn de atılan ilk adımdan sonra, Malezya, diğer müslüman ülkeler ve müslüman olmayan ülkelerde de ihraçlar gerçekleşmeye başlamıştır. 2000 yılında Bahreyn hükümetinin ihraç ettiği 336 milyon USD'lik sukuk, 2007 yılına gelindiğinde 89 milyar USD ihraç büyüklüğüne ulaşmıştır. (A.TOK, İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk(İslami Tahvil)Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler, Yeterlilik Etüdü, Ankara, 2009, s:15)

3.3 İŞLEYİŞİ

Tahvil-bono muadili olarak İslami bankacılık enstrümanı olarak kullanılan sukuk, uygulamaya konulmaya başlandıktan sonra farklı türlerde yapılabileceği anlaşılmıştır. İşleyiş yöntemi anlatılırken Türkiye’de en çok kullanılan sukuk şekli olan icara sukuk yöntemi ile anlatılacaktır.

1. Sistem 3 taraftan meydana gelmektedir.

- Yüklenici : Dayanak varlığa dayalı sukuk ihraç edecek varlık sahibi.

- Yatırımcı : Sukuk satın alan kuruluş yahut kişiler.

- Sukuk İhraççısı :Yüklenici ile yatırımcı arasında, sukuk ihracını gerçekleştiren kuruluşlar.

2. Yüklenici, sukuk dayanağı olan varlığı, önceden belirlenmiş fiyattan ve vade sonunda satın alma koşulu ile Sukuk ihraççısı şirkete satar.

3. İhraççı firma, satın aldığı bedele eşdeğerde sukuk sertifikası ihraç eder ve elde edilen geliri yükümlüye öder.

4.Kira sözleşmesi, yükümlü ile sukuk ihraççısı şirket arasında, vade sonuna kadar olan kullanımı yani kira ödemesi amacı ile imzalanır.

5. Yükümlü, belirlenmiş zamanlarda ihracı firmaya kira ödemesi yapar.

6.Yükümlünün kira ödemeleri, yine aynı belirlenmiş zamanlarda, payları oranında yatırımcılara dağıtılır.

7. Vade sonunda varlıklar, sözleşmede belirtilen bedel ile ihracı firma tarafından yükleniciye satılır.

8. Geri satın alım sonucunda elde edilen gelir, yatırımcılara anapara ödemesi olarak yapılarak süreç tamamlanır. (A.TOK, İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil)Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler, Yeterlilik Etüdü, Ankara, 2009, s:16-17)

3.4 TÜRLERİ

3.4.1. Endeks Türlerine Göre Sukuk

Sukuk, farklı endeks türleri ile kullanımı bulunan finansal bir araçtır. Proje, varlık ve bilanço endeksli olarak incelenecektir.

3.4.1.1. Proje Endeksli Sukuk

Yatırımı planlanan bir proje için finansal kaynak sağlamak amacı ile ihracı yapılan sukuk türüdür. Burada proje için finans kaynağı arayan varlık sahibi firma, ihracı

firma aracılığı ile sukuk ihracı gerçekleştirerek gerekli fon ihtiyacını karşılama talebinde-
dedir. Proje tamamlandığında, ihraç gerçekleşmeden önce yapılan sözleşmede belirtilen
oranlar çerçevesinde kar yahut zarar yatırımcılara yansıtılarak süreç tamamlanmaktadır.

Örnek vermek gerekirse, Katar hükümeti tarafından, Doha'da kurulacak Hamad
Sağlık Merkezi inşaatı amacı ile 2003 yılında 2010 vadeli 700 milyon USD tutarında
sukuk ihracı gerçekleşmiştir. (R. ŞENTÜRK, Ekonomik Kalkınma ve Değerler, UTE-
SAV, 2008, İstanbul, s.173)

3.4.1.2 Varlık Endeksli Sukuk

Varlık endeksli sukuk, varlıklardan elde edilecek gelir hakkı üzerinden gerçek-
leştirilen ihraçtır. Burada yüklenici firma, fon ihtiyacını gidermek amacı ile, uzun vade-
de elde edeceği gelirlerinden feragat ederek, kısa vadedeki fon ihtiyacını gidermek
maksadı ile ihraç yapmaktadır.

Bahreyn havalimanının genişletilmesi için fon ihtiyacını karşılamak için, 250
milyon USD olarak ve 5 yıllık gerçekleşen sukuk ihracı örnek olarak verilebilir. (N.
KÜÇÜKÇOLAK, Faizsiz Finansman Sertifikası Sukuk'un Türk Sermaye Piyasası Açığı-
sından Değerlendirilmesi, Finans Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi, 2008, Cilt:45,
Sayı:520, s:27)

3.4.1.3. Bilanço Endeksli Sukuk

Birden fazla projenin finansmanı için gereken fon talebinin karşılanması maksadı
ile ihracı gerçekleştirilen sukuk türüdür. Örnek olarak İslam Kalkınma Bankası'nın
2003 yılında ihracını gerçekleştirdiği sukuk verilebilir. Üye ülkelerin çeşitli projeleri
için gerekli fon talebini karşılamak amacı ile, 2008 vadeli 400 milyon USD sukuk ihracı
gerçekleştirmiştir. (A.TOK, İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil)Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler, Yeterlilik
Etüdü, Ankara, 2009, s:18)

3.4.2. FİNANSMAN MODELLERİNE GÖRE SUKUK

3.4.2.1. Mudarebe Sukuku

Mudarebe, emek-sermaye ortaklığına dayanan İslami finans ürünüdür. Buradan
yola çıkarak, mudarebe sukukunun emek-sermaye ortaklığı ile meydana gelen bir sukuk
modeli olduğu belirtilebilir.

Bu sukuk modelinde mudarib aynı zamanda ihraççıdır. Fon verenler yatırımcı-
lar, toplanan fonlar ise mudarebe sermayesidir. Sukuk sahibi yatırımcılar, mudarebe
faaliyetinde yer alan varlıkların ve anlaşma çerçevesinde elde edilen gelirin sahipleridir.
(A.TOK, İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil)Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler, Yeterlilik Etüdü, Ankara, 2009,
s:18)

Bir tarafın emek, diğer tarafın ise sermaye ortaya koyması ile meydana gelmek-
tedir. Genellikle büyük ölçekli projeler için gerekli fon talebinin karşılanması ve geniş

bir yatırımcı kitlesine ulaşabilmek amacı ile ihracı gerçekleştirilmektedir. Yatırımcıya gelir ile ilgili garanti verilemeyen mudarebe sukuku, ikincil piyasalarda işlem görme özelliğine de haizdir.

Bahreyn kökenli Shamil Bank'ın Suudi Arabistan'da faaliyet gösteren bir gayrimenkul geliştirme projesi kapsamında 360 milyon Riyal tutarında ihraç gerçekleştirerek projeyi finanse etmesi örnek olarak gösterilebilir. (İ. SÖYLER, Hukuki ve Mali Boyutlarıyla Sukuk, Gazi Yayınları, Ankara, 2014, s:20)

3.4.2.2. Müşareke Sukuk

İslami bankacılık fon kullandırma yöntemlerinden müşarekede, ortaklık emek-sermaye anlamında kurulurken, hem banka hem de müşterisi aynı yahut farklı oranlarda sermaye ortağı olabilmektedir. Zarar ortaklık oranı nispetinde dağıtılırken, kar ortaklık kurulmadan önce imzalanan sözleşmede belirtilmek koşulu ile sermayeden bağımsız olarak da paylaşılabilir. (M. UÇAR, Türkiye-Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri, Finansal Eğitim ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s:129)

Müşareke sukuku, yeni başlanacak bir proje veya devam eden bir işin tamamlanması adına fon ihtiyacının giderilmesi maksadı ile yapılan sukuk türüdür. Sukuk sahibi yatırımcılar, hisse payları oranında, projenin veya meydana gelene varlıkların sahibi olurlar. (Sukuk, 'Sukukun Temel İlkelerine Giriş ve Yapısı', 2006, <https://www.sukuk.com/wp-content/uploads/2014/03/Sukuk-Structures.pdf>, 11 Nisan 2018, s:21)

Sukuk sahibi yatırımcılar, payları nispetinde var olan haklarını ikinci el piyasalarda satabilirler. Yanı sıra yeni yatırımcıların da alım yapabileceği ikinci el piyasası bulunmaktadır. Müşareke sukuku, fon talebini gidermek için fon fazlası bulunan gerçek yahut tüzel kişiliklere kar-zarar ortaklık hakkı verilmesi yolu ile kurulan ortaklık türüdür. Ortaklık neticesinde yatırımcı, kardan pay alma hakkı ve hisse payı nispetinde varlıklara sahip olma hakkı edinmektedir. (E. YILMAZ, Yeni bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi, Muhasebe ve Finansman Dergisi Yayınları, 2014, s:89)

3.4.2.3. Murabaha Sukuk

En kısa hali ile murabaha, peşin alınan bir malın üzerine kar eklenerek vadeli olarak satılması işlemidir.

Murabaha sukukunda ihraç, emtia murabahası yapan satıcı tarafından gerçekleştirilen, alıcı da alıcı da emtia alımını yaparak murabaha alan taraf konumundadır. Finansman ise emtianın satın alınması kaynaklı maliyettir. Yatırımcılar, murabahaya konu emtia sahibi olmanın yanı sıra, yeniden satılması halinde satış hakkı da kendilerindedir. (Sukuk, 'Sukukun Temel İlkelerine Giriş ve Yapısı', 2006, <https://www.sukuk.com/wp-content/uploads/2014/03/Sukuk-Structures.pdf>, 11 Nisan 2018, s:18)

Murabaha sukuku, hukuki geçerliliğe sahip olmak adına birincil piyasalarda işlem görmek zorundadır. Ciro edilmesi veya ikinci el piyasalarda alınıp satılması İslam

hukuku açısından yasaklıdır. Sertifikalar, alıcının murabahaya konu emtiadan doğan borcunu yansıtmaktadır. Borcun vadeli olarak alım-satıma konu olması faiz olacağı için de yasaklanmıştır. Murabaha sukuku, en çok Malezya’da görülmektedir. (M. GÜNGÖREN, Bir Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi, Yayın No:2012-38, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2012 s:109)

3.4.2.4. İcara Sukuk

Kelime olarak ‘kiraya vermek’ anlamına gelen icara, hem katılım bankalarınca hem de geleneksel bankalarca yapılan finansal kiralama yöntemidir.

Bu sukuk yönteminde, kira ücreti ödenmek sureti ile kullanılmak istenilen teçhizat, kiralama süresi ve ücreti önceden yapılacak sözleşme ile belirtildikten sonra, banka tarafından satın alınmaktadır. Kullanım hakkı müşteride teçhizatın mülkiyeti ise bankada kalmaktadır. Mülkiyet hakkı sahibi banka, mülkiyetinde bulunan dayanak varlığına istinaden, elde edeceği kira gelirlerini paylaşmak sureti ile sukuk ihracı gerçekleştirmektedir. İkincil piyasalarda işlem görme yetkisine haiz icara sukuk, mülkiyet hakkı, kira alma hakkı ve kiracının hakları zedelenmeyecek şekilde haklarını devredebilme hakkı tanımaktadır. (Mahmut YARDIMCIOĞLU, Yücel AYRIÇAY, Sedat COŞKUN, İslami Finans Çerçevesinde Menkul Kıymetleştirilmiş Varlık: Sukuk Dünya ve Türkiye Piyasası İncelemesi, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/download/article-file/107702>, 11 Nisan 2018, s:161-162)

3.4.2.5 Selem Sukuk

Selem, ileri vadeli satım sözleşmesi şeklindedir. Malın bedelinin satıcıya peşin olarak ödenmesi, mal tesliminin ise ileri bir vadede gerçekleşmesi yolu ile oluşan vadeli satış sözleşmesi şeklindedir. Satış gerçekleşmeden yapılan sözleşmede diğer tüm İslami bankacılık ürünlerinde olduğu gibi tüm ayrıntılar belirlenmektedir.

Selem satışları için gerekli fon talebini sağlamak için gerçekleştirilen sukuk ihracı selem sukuk olarak adlandırılmaktadır. Yatırımcılar, vade sonunda alınacak malın mülkiyet hakkını sahip almaktadırlar. İkinci el piyasalarda işlem görebilen selem sukuk, daha çok tahıl, petrol ve demir gibi ölçülebilen ve standartlaştırılabilen emtialar üzerinden gerçekleşmektedir. (N. KÜÇÜKÇOLAK, Faizsiz Finansman Sertifikası Sukuk’un Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi, Finans Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi, 2008, Cilt:45, Sayı:520, s:34)

3.4.2.6. İstisna Sukuk

Bir malın imal edilmesi için alıcı ve satıcı arasında yapılan satış sözleşmeleri istisna olarak adlandırılmaktadır. Daha çok imalatı yahut temin edilmesi uzun süren emtiaların satışında kullanılmaktadır. Ödeme şekli yapılan sözleşmede belirtilmek sureti ile, peşin, taksitli veya ileri vadede olacak şekilde gerçekleştirilebilir.(Mahmut YARDIMCIOĞLU, Yücel AYRIÇAY, Sedat COŞKUN, İslami Finans Çerçevesinde Menkul Kıymetleştirilmiş Varlık: Sukuk Dünya ve Türkiye Piyasası İncelemesi, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/download/article-file/107702>, 11 Nisan 2018, s:164)

İstisna sözleşmeleri, her halükarda üretilmesi gereken emtia için yapılmaktadır. Ancak selem gibi ücretin peşin olarak ödenmesi gerekmemektedir. Bu noktada selem sözleşmelerinden ayrılmaktadır. Sözleşmenin feshi ancak üretimi üretime başlamadan

mümkündür. Aksi durumda sözleşme kati suretle feshedilememektedir. (Muhammed Taqi USMANI, 'İslami Finansa Giriş', http://muftitaciasmani.com/en/books/PDF/An%20Introduction%20To%20Islamic%20Finance/An_Introduction%20to_Islamic_Finance.pdf, 11 Nisan 2018, s:135-136)

İstisna sukuk, ikinci el piyasada işlem görememektedir. Daha çok büyük altyapı projelerine fon kaynağı bulmak amacı ile tercih edilmektedir. İhraç edilen sertifikalardan elde edilen gelirler, projenin tamamlanması için kullanılır. Projenin sona ermesi ardından, yatırımcılara ana para ödemeleri yapılarak süreç tamamlanmaktadır. (M. GÜNGÖREN, Bir Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi, Yayın No:2012-38, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2012 s:112)

3.4.2.7. Melez Sukuk

Bu yöntemde birden fazla sözleşme dayanak alınmaktadır. Ancak ikinci el piyasalarda işlem görebilmesi adına %51'i icara sukuk sözleşmelerine dayanmaktadır.

Bu tipte ilk ihraç 2003 yılında 400 milyon USD olarak gerçekleştirilmiştir. Devlet ve kamu sektörü kuruluşlarına, %68'i icara, %30,73'ü murabaha ve %3,4'ü istisna sözleşmeleri dayanak tutularak gerçekleştirilmiştir. İslam Kalkınma Bankası'nın taraf olduğu ve Solidarity Trust Services tarafından gerçekleştirilen ihraç için İslam Kalkınma Bankası garantör olmuş ve 2008 yılında geri alacağını kabul ve beyan etmiştir. (A.TOK, İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk(İslami Tahvil)Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler, Yeterlilik Etüdü, Ankara, 2009, s:22)

3.5.DÜNYA SUKUK UYGULAMALARI

Sukuk, Türkiye'de olduğu gibi dünya piyasalarında da en güçlü şekilde büyüme gösteren finansal varlık türüdür. Körfez İşbirliği Konseyi üyeleri olan, Malezya, Endonezya, Pakistan ve Türkiye'nin 2015 yılındaki sukuk ihracı 32 milyar USD iken, 2016 yılında 40 milyar USD bandına gelmesi bunun en büyük göstergesidir. 2017 yılında piyasaya yeni ihraççı ülkelerin girmesi ile birlikte bu yukarı doğru olan ivmenin hızının artacağı öngörülmektedir. Yanı sıra, 2015 yılında dolaşımdaki sukuk miktarı 2014 yılına göre %14 artış göstermesi ve hacmin 342 milyar USD olarak gerçekleşmesi ivmenin bir başka göstergesi sayılabilir.

Dünya sukuk ihraç sayısı ve hacim liderliğini ise Malezya gerçekleştirmektedir. Öyle ki, 2015 verilerine göre dolaşımdaki toplam sukuk hacminin %55'i ve Güneydoğu Asya piyasasının ise %88'ini Malezya sukuk ihraçları oluşturmaktadır. Ancak Malezya Merkez Bankası, Bank Negara Malaysia (BNM)'nin kısa vadeli sukuk ihracına son vermesi, Malezya'nın sukuk piyasasındaki hacminin yıllar itibarı ile düşmesine neden olmaktadır. Nitekim 2016 yılında Malezya'nın dolaşımdaki toplam sukuk hacmi %50,6'ya gerilemiştir.

BNM, kısa vadeli sukuk ihraçlarının, yerel İslami bankalar yerine geniş bir yatırımcı kitlesi tarafından tercih edildiğini ve İslami bankacılığın ihtiyaç duyduğu fon talebinin karşılanmadığını belirtmektedir. Bu bakımdan Şubat 2016'da yalnızca faizsiz bankacılık faaliyeti gösteren bankaların kullanabildiği faizsiz bono ihraçları gerçekleştirilmiş ve bu alanda farklı araçlar konusunda çalışılmaya başlanmıştır.

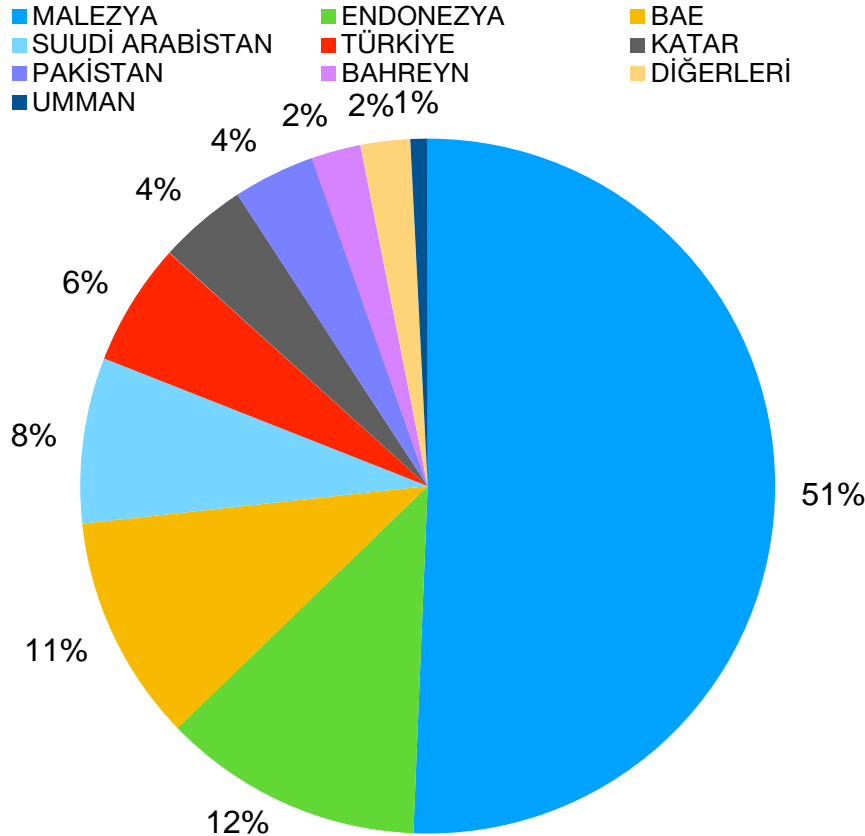
Endonezya 2016 yılında, ülkedeki banka mevduat faizinden daha yüksek getiri sağlayan, yerel perakende piyasasını hedef alan ve ticareti mümkün olmayan ‘Tasarruf Sukuk’unu piyasaya tanıtmıştır. Bu ürün, ülkedeki İslami bankacılık faaliyeti gösteren 20 banka tarafından satılmakta olup getirisi sertifikanın vade tarihine kadar aylık periyotlar halinde ödenmektedir.

2015 yılında Dünya çapında 68 milyar USD tutarında sukuk ihracı gerçekleşmiştir. Lider Malezya iken onu Endonezya takip etmektedir. Piyasaya sunulan sukukun çoğunluğunu hazine ihraçları oluşturmaktadır.

Sukuk piyasası büyürken Afrika ülkelerinin de ilgisi arttığı gözlemlenmektedir. Nitekim 2010 yılından bu yana, Körfez İşbirliği Konseyi’ne üye ülkelerin hazine sukuk ihraçlarının %60’ı Katar tarafından yapılmaktadır. Bölgenin en aktif uzun vadeli sukuk ihraççısı Katar’dır.

Uluslararası derecelendirme kuruluşu Fitch verilerine göre, 2016 yılında sukuk ihracı %26 oranında büyüme göstermiştir. Bölgede gerçekleştirilen borçlanma kağıdı ihraçlarındaki piyasa payı ise 2015 yılında %29 iken 2016 yılında %28,5 olarak gerçekleşmiş ve pazar payını korumuştur. 2016 yılında Körfez ülkelerinde gerçekleşen sukuk ihracında görülen büyük artışın nedeni, Kuveyt, Bahreyn ve Umman’ın bütçe açıklarını finanse etmeye çalışmasıdır. (Katılım Finans Dergisi, ‘Sukuk: Kira Sertifikası’, <http://katilimfinansdergisi.com.tr/sukuk-kira-sertifikasi/>, 12 Nisan 2018)

Şekil 5:2016 Yılı Dünya Sukuk Piyasası Dağılım Oranları

3.6.TÜRKİYE SUKUK UYGULAMALARI

Türkiye’de sukuk uygulamaları, ihracı varlık kiralama şirketleri tarafından yapılan kira sertifikaları olarak gerçekleştirmeye başlamıştır. 2010 yılında SPK tarafından Kira Sertifikaları ile ilgili ilk tebliğ 1 Nisan 2010 yılında yayınlanmıştır. Yalnızca ‘İcara Sukuk’ yöntemini içeren bu tebliğ ile yalnızca bir ihraç gerçekleştirilmiştir.

2013 yılında yürürlüğe giren tebliğ ile ise tüm sukuk çeşitlerinde ihraç gerçekleştirilebilme hakkı tanınmıştır. Kira sertifikaları tanımlanmış, Varlık Kiralama Şirketlerine(VKŞ) değinilmiş ve her türlü varlık ve hakkın finansmanı konusunda uygulanabilirliği belirtilmiştir. İslami bankacılık sisteminde yaşanan gelişmelerin geç fark edilmesi ve uygulanabilirliği konusunda adımlar atılmasına bu denli geç kalınması, Türkiye’nin sukuk piyasasındaki hacminin düşük olarak gerçekleşmesindeki en büyük etkidir. Nitekim 2014 yılında dünya sukuk piyasasındaki payı %3 olarak gerçekleşmiştir. (Mahmut YARDIMCIOĞLU, Yücel AYRIÇAY, Sedat COŞKUN, ‘İslami Finans Çerçevesinde Menkul Kıymetleştirilmiş Varlık; Sukuk Dünya ve Türkiye Piyasası İncelemesi’, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi, 2014, Cilt 4, Sayı 1, s.168)

3.7.YATIRIMCILAR İÇİN SUKUK

İslami finans modellemelerinden sukuk, bir yatırım aracı konumundadır. Bu kapsamda yalnızca İslami hassasiyeti olan kişi ve kuruluşların yanı sıra, getiri anlamında kazancı olacak kişi ve kuruluşlarında yatırımcı olarak dikkatini çekmektedir.

İslami hassasiyet olsun ya da olmasın yatırımcılar elde edecekleri geliri düşünerek yatırım yapmaktadırlar. Yatırımın getirisi üzerinden de doğal ortakları konumundaki devlete, gelir üzerindeki payını yani vergi ödeyeceklerdir. Bu anlamda sukukun vergilendirilmesi konusuna değinmek gerekmektedir.

Bu kapsamda sukuk için uygulanacak vergi oranları 26.04.2011 tarihli ve 2011/1854 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve ek değişiklikleri ile belirlenmiştir.

Menkul sermaye iradı olarak vergilendirilecek sukuk için:

1- Yurt içinde ihraç edilen sertifikalardan elde edilecek gelirlere tam ve dar mükellefler için %10 kesinti oranı uygulanacaktır.

2- Tam mükellef olan VKŞ’lerin yurt dışında gerçekleştirecekleri sukuk ihraçları için vadelerine göre:

- Vadesi 1 yıla kadar olanlar için %10
- Vadesi 1 yıldan 3 yıla kadar olanlar için %7
- Vadesi 3 yıldan 5 yıla kadar olanlar için %5
- Vadesi 5 yıldan fazla olanlar için %0

3- Hazine Müsteşarlığı Varlık Kiralama Şirketi(HMVKŞ)'nce ihracı yurt dışında gerçekleşecek sukuk ihraçları için ise tam ve dar mükellefler için ise %0 olarak belirtilmiştir.

BÖLÜM 4

TÜRKİYE'DE YAPILMIŞ OLAN SUKUK İHRAÇLARI

Faiz, ortaya çıktığından bu yana ekonomilerin temel dinamiklerinden biri konumuna gelmiştir. Öyle ki, yatırım kararları alınırken her adımda takip edilen, maliyet hesaplamalarındaki en önemli faktörlerdendir.

Fon ihtiyacı olan kişi veya kuruluşlar, bu ihtiyacın giderilmesi amacı ile fon fazlası olan aktörlere başvurmaktadır. Fon fazlası olan aktörler, ihtiyaç duyulan fonun belirlenen vadede geri ödenmesi koşulu ve paranın kullanma maliyeti olan faiz de talep etmektedir. Faizin genel anlamı ile işleyişi bu şekilde gerçekleşmektedir.

İslam dini ise faizi haram kılmıştır. Bunun yerine kar getirisi elde etmeyi buyurmuştur. Bu da ekonominin işleyişi için en önemli araçlardan olan faizin yerine kar getirisi ile gerçekleşecek araçlar düşünülmesine, aranılmasına yol açmıştır. İslami bankacılık bu yollarda geçerek ortaya çıkmıştır.

Genel bankacılık ürünlerine muadil İslami bankacılık ürünleri arayışı başlaması, beraberinde bir dizi başlangıç getirmiştir. Bunlar arasındaki en son ürün ise kira sertifikası olarak adlandırılan 'sukuk'tur.

Sukuk, genel bankacılık ürünlerinden olan tahvil-bono muadili bir üründür. Muadil olarak değinilmesi eşdeğer olduğu anlamına gelmemekte olup aksine temel olara farklılıkları bulunmaktadır. Temel olarak sukuk, dayanak bir varlığa istinaden ihracı gerçekleştirilen sertifikalardır.

Çalışmanın bu bölümde Türkiye'de gerçekleştirilen, katılım bankalarının yapmış olduğu ihraçların yanı sıra ihracı hazine tarafından gerçekleştirilen sukuk ihraçları da incelenecektir.

4.1.HAZİNE İHRAÇLARI

İhracı T.C. Hazine Müsteşarlığı Varlık Kiralama A.Ş.(HMKŞ) tarafından, kiralamak yahut satın almak sureti ile devir alınan varlıkların finansmanını sağlamak amacı ile gerçekleştirilir.

HMKŞ'nin kendi nam ve yatırımcıların hesabına ve yararına ihraç ettiği Devlet kira sertifikaları, sahip olunan sertifika nispetinde kar getirisi elde etmeyi sağlayan menkul kıymetlerdir.

Hazine tarafından gerçekleştirilen sukuk ihracının süreci:

1-4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkındaki kanunun 7/A maddesi kapsamında, kamuya ait taşınmazlar satış yolu ile HMKŞ'ye devredilir. Yanı sıra tapu kayıtlarında ilgili tapular HMKŞ adına tescillenir.

2-HMVKŞ'ye devri yapılan taşınmazların, ilgili kurumlarca kullanımı devam etmek sureti ile Hazine Müsteşarlığı ile HMVKŞ arasında kira sözleşmesi imzalanır. Vade sonunda ilgili taşınmazların geri alınacağı Hazine tarafından taahhütname ile bildirilir

3-HMVKŞ'nin Hazine Müsteşarlığı'ndan elde edeceği kira gelirleri üzerinden sukuk ihracı gerçekleştirilir.

4-Yatırımcıların ödedikleri kira sertifikası bedelleri HMVKŞ'ye aktarılır.

5-HMVKŞ'ye aktarılan bu bedel, devir alınan varlıklara karşılık Hazine Müsteşarlığı'na ödenir.

6-HMVKŞ ve Hazine Müsteşarlığı arasında, kira sertifikası ihracından önce yapılan sözleşme çerçevesinde, Hazine Müsteşarlığı belirlenen vadelerde kira ödemelerini yapar. HMVKŞ ilgili bedelleri payları nispetinde yatırımcılara dağıtır.

7-Kira sözleşmesi sona erdiğinde ise, HMVKŞ üzerine devir edilen taşınmazlar, Hazine Müsteşarlığı'na devredilir. İlgili satışın bedeli ise yatırımcılara bir nevi anapara ödemesi olarak payları oranında geri ödenir. (T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Kira Sertifikası Yatırımcı Kılavuzu, <https://hazine.gov.tr/File/Index?id=a65ae41e-f7d1-4485-8de7-08e15a9ccbaf>, 13 Nisan 2018)

Tablo 9: Hazine Tarafından Gerçekleştirilen Sukuk İhraçları**Kaynak:** Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Kira Sertifikası İhraçları,

Yıl	İhraç Tarihi	İtfa Tarihi	Satış Tutarı (Bin USD)	Para Birimi	Kira Oranı	İhraç Tarihi Döviz Kuru	Döviz Kurundan TL Karşılığı (Bin TL)
2012	29.09.2012	26.03.2018	1.500.000	USD	2,80	1,78	2.678.000
	3.10.2012	1.10.2014		TL	3,70		1.624.483
					2012 Toplam:		4.302.483
2013	20.02.2013	18.02.2015		TL	2,85		1.515.327
	21.08.2013	19.08.2015		TL	4,50		1.817.300
	10.10.2013	10.10.2018	1.250.000	USD	4,56	1,98	2.472.000
					2013 Toplam:		5.804.627
2014	19.02.2014	17.02.2016		TL	5,30		1.332.820
	1.10.2014	28.09.2016		TL	4,84		1.839.964
	25.11.2014	25.11.2024	1.000.000	USD	4,49	2,32	2.221.000
					2014 Toplam:		5.393.784
2015	18.02.2015	15.02.2017		TL	3,90		1.801.515
	19.08.2015	16.08.2017		TL	4,98		1.588.784
					2015 Toplam:		3.390.299
2016	17.02.2016	14.02.2018		TL	5,32		1.900.352
	8.06.2016	8.06.2021	1.000.000	USD	4,25	2,89	2.889.000
	20.07.2016	14.07.2021		TL	4,70		907.500
	28.09.2016	26.09.2018		TL	4,40		1.102.839
	28.09.2016	22.09.2021		TL	1,12		1.066.565
	23.11.2016	21.11.2018		TL	5,08		1.285.000
					2016 Toplam:		9.151.257
					2012- 2016 Genel Toplamı:		28.042.449

www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetcmlikler/ihrac_Edilen_Kira_Sertifikalari_16.xlsx

4.2.KATILIM BANKALARI İHRAÇLARI

Türkiye’de katılım bankaları, kuruldukları zamandan bu yana büyümelerini sürdüren, bu büyümenin yanında bankacılık sektörü içerisindeki payını nispeten koruyan bir yapıya sahiptir. Burada ise banka özelinde yapılan ihraçlar gözlenmek üzere Türkiye sukuk piyasasındaki payları incelenecektir.

4.2.1.Albaraka Türk Katım Bankası Sukuk İhraçları

Türkiye’nin ilk katılım bankası olma özelliğini taşıyan banka, ilk ihracını 2013 yılında gerçekleştirmiştir. Aşağıda bankanın 2016 yılı sonuna kadar gerçekleştirmiş olduğu sukuk ihraçları yer almaktadır.

Tablo 10: Albaraka Türk Katılım Bankası Tarafından Gerçekleştirilen Sukuk İhraçları

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Kira Sertifikası İhraçları, [www.tkbb.org.tr/Documents/Yoneticilikler/ihrac Edilen Kira Sertifikalari 16.xlsx](http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yoneticilikler/ihrac_Edilen_Kira_Sertifikalari_16.xlsx), 13 Nisan 2018)

Yıl	İhraç Tarihi	İtfa Tarihi	Satış Tutarı (Bin USD)	Para Birimi	Kira Oranı	İhraç Tarihi Döviz Kuru	Döviz Kurundan TL Karşılığı (Bin TL)
2013	7.05.2013	7.05.2023	200.000	USD	7,75	1,79	358.000
					2013 Toplam:		358.000
2014	30.06.2014	30.06.2019	350.000	USD	6,25	2,12	742.000
					2014 Toplam:		742.000
2015	30.11.2015	30.11.2015	250.000	USD	10,50	2,92	730.000
					2015 Toplam:		730.000
2016	8.04.2016	4.10.2016		TL	10,80		100.000
	30.06.2016	26.12.2016		TL	10,35		75.000
	4.10.2016	31.03.2017		TL	10,50		100.000
	26.12.2016	23.06.2017		TL	10,60		75.000
					2016 Toplam:		350.000
					2012- 2016 Genel Toplamı:		2.180.000

4.2.2.Kuveyt Türk Katılım Bankası Sukuk İhraçları

Türkiye'nin en büyük katılım bankası konumundaki Kuveyt Türk Katılım Bankası, aşağıda görüleceği üzere, Türkiye sukuk piyasasında da hayli aktif rol almaktadır.

Yıl	İhraç Tarihi	İtfa Tarihi	Satış Tutarı (Bin USD)	Para Birimi	Kira Oranı	İhraç Tarihi Döviz Kuru	Döviz Kurundan TL Karşılığı (Bin TL)
2010	24.08.2010	23/08/2013	100.000	USD	5,25	1,51	151.000
					2010 Toplam		151.000
2011	29.10.2011	29/10/2016	350.000	USD	5,87	1,76	626.500
					2011 Toplam		626.500
2013	19.11.2013	18.11.2014		TL	9,10		150.000
					2013 Toplam:		150.000
2014	26.06.2014	26.06.2019	500.000	USD	5,16	2,14	1.070.000
	29.09.2014	23.03.2015		TL	9,95		100.000
	29.09.2014	29.12.2014		TL	9,16		50.000
	20.11.2014	14.05.2015		TL	8,77		57.000
	20.11.2014	19.11.2015		TL	9,14		30.000
	30.12.2014	23.03.2015		TL	9,00		50.000
					2014 Toplam:		1.357.000
	13.02.2015	1.06.2015		TL	9,50		200.000
	20.02.2015	18.08.2015		TL	9,50		61.750
	3.03.2015	2.06.2015		TL	9,35		14.838
	24.03.2015	2.06.2015		TL	8,90		44.692
	24.03.2015	15.09.2015		TL	9,72		80.00
	31.03.2015	31.03.2020	300.000	MYR	5,8	(n/3.62)*2,6 7	225.000
	17.04.2015	26.06.2015		TL	9,40		21.798
	8.05.2015	7.08.2015		TL	9,75		24.635
	8.05.2015	3.11.2015		TL	10,30		20.000
	14.05.2015	9.11.2015		TL	10,47		86.734
	15.05.2015	15.05.2020	200.000	MYR	5,72	(n/3,70)*2,6 6	143.874
	27.05.2015	19.11.2015		TL	10,15		10.400
2015	3.06.2015	15.09.2015		TL	10,11		70.000
	17.06.2015	15.09.2015		TL	10,35		22.600
	30.06.2015	5.01.2016		TL	10,63		160.000
	7.07.2015	15.09.2015		TL	9,95		66.644
	15.07.2015	15.07.2020	300.000	MYR	5,72	(n/3.82)*2.8	222.251

						3	
	7.08.2015	9.11.2015		TL	10,25		30.000
	18.08.2015	9.11.2015		TL	10,15		15.000
	16.09.2015	15.12.2015		TL	10,85		150.000
	27.10.2015	18.02.2016		TL	10,10		21.000
	13.11.2015	10.05.2016		TL	10,97		200.000
	20.11.2015	18.02.2016		TL	10,97		74.000
	16.12.2015	16.03.2016		TL	10,87		150.000
					2015 Toplam:		2.115.216
	6.01.2016	16.03.2016		TL	11		88.500
	17.02.2016	17.02.2026	350.000	USD	7,90	2.85	997.500
	19.02.2016	10.05.2016		TL	10,95		140.000
	25.03.2016	23.06.2016		TL	10,60		240.114
	21.04.2016	20.04.2018		TL	TÜFE + 3,39		10.000
	5.05.2016	31.10.2016		TL	9,79		35.000
2016	13.05.2016	8.11.2016		TL	10,23		300.000
	23.06.2016	11.10.2016		TL	10,30		170.000
	1.07.2016	11.10.2016		TL	10,50		40.000
	24.08.2016	30.11.2016		TL	10,10		100.000
	1.09.2016	30.11.2016		TL	10,35		30.000
	11.10.2016	11.01.2017		TL	10,10		180.000
	1.11.2016	2.11.2021	500.000.000	USD	5,136	3.43	1.715.000
	8.11.2016	14.02.2017		TL	10,20		200.000
	30.11.2016	7.03.2017		TL	10,40		160.000
	13.12.2016	7.03.2017		TL	10,45		30.000
					2016 Toplam:		4.436.114
					2012- 2016 Genel Toplamı:		8.835.830

Tablo 11: Kuveyt Türk Katılım Bankası Tarafından Gerçekleştirilen Sukuk İhraçları

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Kira Sertifikası İhraçları, [www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/ihrac Edilen Kira Sertifikalari 16.xlsx](http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/ihrac%20Edilen%20Kira%20Sertifikalari%2016.xlsx), 14 Nisan 2018)

4.2.3. Türkiye Finans Katılım Bankası Sukuk İhraçları

Diğer katılım bankaları gibi Türkiye Finans Katılım Bankası da sukuk ihracı gerçekleştirmektedir. Tablolar incelendiğinde özel olarak gerçekleşen ilk ihraçtan sonra sukuk ihraç etmeye yöneldiği görülmektedir.

Yıl	İhraç Tarihi	İtfa Tarihi	Satış Tutarı (Bin USD)	Para Birimi	Kira Oranı	İhraç Tarihi Döviz Kuru	Döviz Kurundan TL Karşılığı (Bin TL)
2013	02.05.2013	30.04.2018	500.000	USD	3.95	1.88	940.000
2013 Toplam:							940.000
2014	20.01.2014	18.07.2014		USD	10.10		100.000
	24.04.2014	23.04.2019	500.000	TL	5.37	2.10	1.050.000
	30.06.2014	27.06.2019	800.000	TL	6	(n/3.19)*2.14	536.677
	28.08.2014	23.02.2015		TL	9.75		139.000
	04.12.2014	01.06.2015		TL	8.80		60.000
2014 Toplam:							1.885.677
	27.01.2015	24.07.2015		TL	8.75		60.000
	11.02.2015	07.02.2020	150.000	MYR	5.90	(n/3.65)*2.54	104.384
	13.02.2015	01.06.2015		TL	9.50		250.000
	23.02.2015	21.08.2015		TL	9.68		80.000
	21.05.2015	20.05.2020	210.000	MYR	5.75	(n/3.72)*2.67	150.726
2015	01.06.2015	27.11.2015		TL	10.60		80.000
	03.06.2015	04.09.2015		TL	10.30		100.000
	26.06.2015	22.12.2015		TL	10.68		75.000
	24.07.2015	19.01.2016		TL	10.61		80.000
	21.08.2015	15.02.2016		TL	11.07		100.000
	27.11.2015	24.05.2016		TL	11.21		150.000
	22.12.2015	17.06.2016		TL	11.64		75.000
2015 Toplam:							1.305.110
	19.01.2016	15.07.2016		TL	11.43		100.000
	15.02.2016	12.08.2016		TL	11.10		100.000
	11.04.2016	07.10.2016		TL	10.80		70.000
	24.05.2016	18.11.2016		TL	10.50		150.000
	17.06.2016	13.12.2016		TL	10.35		125.000
2016	15.07.2016	10.01.2017		TL	10.25		100.000
	30.09.2016	20.03.2017		TL	10.25		100.000
	21.10.2016	18.04.2017		TL	10.15		70.000

14.11.2016	12.05.2017		TL	10.50		100.000
13.12.2016	09.06.2017		TL	10.50		70.000
				2016 Toplam:		985.000
			2012- 2016 Genel Toplamı:			5.115.787

Tablo 12: Türkiye Finans Katılım Bankası Tarafından Gerçekleştirilen Sukuk İhraçları

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Kira Sertifikası İhraçları, www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/ihrac_Edilen_Kira_Sertifikalari_16.xlsx, 14 Nisan 2018)

4.2.4. KONSOLİDE SUKUK İHRACI

Sukuk ihraçları incelenirken tarihsel olarak gerçekleşmesinin yanı sıra, ihraççı taraflar da detaylandırılmıştır. Şimdi ise Türkiye’de kullanılmaya başlandığı 2010 yılından bu yana gerçekleşen toplam ihraç rakamları incelenecektir.

2010 - 2017 Yılları Arası Toplam Sukuk İhraçları				
2010-2017 Yılları Arası	USD (Bin USD)	MYR (Bin MYR)	TL (Bin TL)	TL Karşılığı Toplamı (Bin TL)
Özel Sektör	3.600.000	1.960.000	6.848.705	16.391.605
Kamu	4.750.000		17.782.449	28.042.449
TOPLAM	8.350.000	1.960.000	24.631.154	44.434.054

Tablo 13: 2010-2017 Yılları Konsolide Sukuk İhracı

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Kira Sertifikası İhraçları, www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/ihrac_Edilen_Kira_Sertifikalari_16.xlsx, 14 Nisan 2018)

Görüleceği üzere, kamusal sukuk ihracı, özel sektör ihracının neredeyse iki katı olarak gerçekleşmiştir. Bu da sukuk piyasasında halen gidilecek çok yolun olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

M.Ö. 7. yüzyılda Lidyalılar tarafından keşfedilen ‘para’ keşif edildiği günden beri toplumsal hayatı etkilemeye başlamıştır. Bu etkinin farklı şekillerde ancak aynı nedenden yani ‘para’ temelinde ortaya çıkmaya devam ettiği yaşanan ekonomik krizler incelendiğinde karşımıza çıkmaktadır.

Bilindiği üzere insanlar ‘trampa’ yani ‘değiş-tokuş’ yahut ‘takas’ olarak bilinen yöntem ile hayatlarını sürdürüyorlardı. Nitekim bir ürünü almak için başka bir ürün veriyorlar yahut hizmet sunuyorlardı. Ürün ve hizmetlerin karşılığı ise ‘değer bazlı’ gerçekleşiyordu. Buna göre de alıcı ve satıcıların tüm koşullar ile bir ‘değer’ çerçevesinde bir malın başka bir mala, mallara yahut hizmete eşdeğer olacak miktarı belirlenmekteydi. Tabi bu hem ölçülmesi zor ve karar alırken zorlayıcı bir sonuç doğurmakta idi. Nitekim yalnızca iki ürün değil çok fazla ürün ve hizmetin olması ve tamamının birbiri ile eşdeğerinin hesaplanması, tamamını satın alacak farklı türden bir değer biçilmesinden çok daha zordur.

Paranın icadının söylenebilecek en basit anlamda belki de en büyük faydası budur. Önceleri altın ve gümüş gibi değerli madenler ile belirlenen bu ‘değer’ sürekli gelişerek günümüze gelmiştir. Çinliler tarafından ‘deri’ bir değer olarak dönüşüme uğramış, altın ve gümüş oranları değiştirilmiş ve en sonunda da 17. yüzyılın ortalarında ‘kağıt’ bir değere dönüşmüştür. Modern anlamda değerlendirilmesi de bu zamandan sonra başlamıştır.

Nitekim Adam Smith, 17. yüzyılda ‘Ulusların Düşüşü’ kitabını yayınlarken ‘İktisat’ın bir bilim olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur. Bu tarihten sonra çıkan tüm yeni anlayışlar ise ‘parasal ekonomi’ ile yol bulmaya çalışmışlardır.

Bankacılık ise paranın icadından sonra ortaya çıkan ‘faiz’ mefhumunun doğal sonucudur. Paranın icadından da önce var olan bir sistemdir aslında. Yalnızca kullanılan metanın para olmaması bankacılık olarak nitelendirilmemesine neden olmaktadır.

Modern anlamda bankacılığın ortaya çıkması ise bir dizi değişikliği beraberinde getirmiştir. Artık devletlerin bankalara sahip olması zorunlu hale gelmiş ve ekonomilerin refahı için de bankaların varlığı kaçınılmaz hale gelmiştir.

Bu durumda yaşanacak krizlerde bankaların başrolü almasına yol açmıştır. Yaşanan son ekonomik kriz göz önüne alındığında ne derece etkin bir rol aldıkları gözler önüne çıkacaktır.

1929 yılında 1.Dünya Harbi’nin ‘yıkıcı etkileri ile meydana gelen Büyük Buhran ile 2008 yılında yaşanan Küresel Ekonomik Kriz’in benzerlikleri, ikisinin de küresel çapta meydana gelmesi ve hemen tüm ekonomileri etkisi altına almasıdır. Ancak 2008 yılında yaşanan kriz finans sektörünün başrol aldığı ilk küresel kriz olarak belirtilmektedir.

İslami bankacılık modeli ise modern bankacılık ile yarışamayacak derecede sonradan meydana gelmiştir. 20. yüzyılda ortaya çıkan İslami bankacılık, İslam dininin

faizi haram kılmasını düstur bilmiş ve faizsiz bankacılık ilkeleri ile faaliyet gösterecek bankaların ve bankacılık sisteminin var olmasını hedeflemiştir.

Ekonomi geliştikçe hem modern anlamda hem de İslami bankacılık anlamında bankacılık sisteminde gelişmeler ortaya çıkmaktadır. Ancak İslami bankacılık ile modern bankacılık kıyaslandığında, İslami bankacılığın modern olarak nitelendirmesi için daha çok yol alması gerektiği görülmektedir. Nitekim hem ürün anlamında hem de sistem anlamında modern bankacılık sisteminin çok gerisindedir.

Buradaki kıyaslama, sektörde görülen büyüme ile katılım bankalarında görülen büyümenin karşılaştırılması ile olacaktır. Diğer anlamda sektör içindeki payının değişimleri incelenerek değerlendirildiğinde hemen hemen stabil bir durum karşımıza çıkmaktadır. İrili ufaklı büyümeler ve küçülmeler görünse de sektör içindeki payı Türkiye özelinde değerlendirildiğinde 2012 yılından bu yana katılım bankalarının sektör içindeki payı %6 civarındadır. Dünya piyasalarında da durum bunun benzeri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomilere katkı anlamına bakıldığında ise, katılım bankalarının temel anlamdaki farkının vergi anlamında devletlerin faydasına olduğu karşımıza çıkmaktadır. Nitekim fon kullandırma yöntemleri doğru bir şekilde çalıştırıldığında devletlere vergisel anlamda avantaj sağlayacağı kaçınılmaz olacaktır. Nitekim özellikle Türkiye özelinde vergisel anlamda yaşanan kayıpların önüne geçeceği söylenebilir.

Fon toplama yöntemlerinde ise modern bankacılık ile tek farkı ise toplanan fonların kullanılış şeklidir. Bunun da devlet açısından bir mahiyeti bulunmamaktadır. Ancak toplanan fonların kullandırılma şekilleri incelendiğinde, reel ekonomiyi daha fazla finanse etmeleri faizsizlik prensibinin temellerinden olduğundan devlet ekonomisine faydası olacağı kaçınılmazdır.

Son yıllarda çokça bahsedilen 'sukuk' modeli ile fon toplama yöntemi, her geçen gün daha fazla dile getirilmektedir. 'Faizsiz bono' ya da 'kira sertifikası' olarak da adlandırılan 'sukuk' temel olarak menkul kıymetleştirilmiş varlığa dayalı sertifikalardır. Bonodan ayıran en temel özellik ise dayanak bir varlığın olmasıdır.

Buna göre varlık sahibinin, belirlediği vade sonunda, belirlediği miktar üzerinden kullanım hakkını ödemesi işlemidir. İhraç tarihinde satış yolu ile elde ettiği geliri, vade sonunda geri ödemek koşulu ve belirtilen ara ödemeler yahut vade sonunda yapılacak kullanım hakkı ödemesi ile yatırımcıya geri ödemesidir.

Diğer İslam ülkelerinden daha sonra Türkiye'de işlem görmeye başlayan 'sukuk' İslami bankacılığın fon toplama yöntemlerinin en son ortaya çıkan halidir. Piyasaları incelendiğinde her sene artış ile devam ettiği görülmektedir. Bir yatırım aracı olması hasebi ile de faiz hassasiyeti olsun olmasın, yatırımcılar tarafından ilgi görmektedir. Bu nedenle İslami bankacılık için önemli bir gelişmedir.

Dünya menkul kıymet piyasalarındaki payı her geçen gün artmakta olup daha da artacağını söylemek veriler incelendiğinde pak yanlış görünmemektedir. Yanı sıra Türkiye'nin payının da kademeli olarak arttığı görülmektedir. Buradan yola çıkarak Türkiye'nin payının daha da artabileceği öngörülebilmektedir.

KAYNAKÇA

Akın, Cihangir. Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma. İlmî Araştırmalar Serisi Nu; 1. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1986.

Aktepe, İshak Emin. İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık. 1.Baskı. Ankara: Bilge Yayınları, 2010.

Bannerman, Patrick, Islam in Perspective (RLE Politics of Islam): A Guide to Islamic Society, Politics and Law, Routledge, 2013.

Bulut, Halil İbrahim, Bünyamin ER, Katılım Finansmanı-Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi, Yayın No:3, İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2012.

Çevik, Türker, “Finansal Kiralama Leasing”, Gazi Üniversitesi, Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 2003.

Çolak, Ömer Faruk ve Diğerleri, Para Banka Teori ve Politika, 1.Basım Ankara, Gazi Kitabevi, 1997.

Çolak, Ömer Faruk, Tezer ÖÇAL, Finansal Sistem ve Bankalar, 1.Basım Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 1999.

Çıkrıkçı, Mustafa, Finansal Kurumlar ve Piyasalar, Trabzon, 2005.

El-Mevsili, Kitab’ül İhtiyar bil Ta’lilil Muhtar, Cilt 3, Beyrut, Daru’l Ma’rife, 2002.

Eroğlu, Ömer, Para Teorisi ve Politikası Ders Notları, Yayın No:50, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2004.

Güngören, Muaz, Bir Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi, Yayın No:2012-38, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2012.

Küçükçolak, Necla, Faizsiz Finansman Sertifikası Sukuk’un Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi, Finans Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi, 2Cilt:45, Sayı:520, 2008.

Nathif J.A/Thomas, Abdulkader, “Islamic Bonds: Your Guide to Issuing, Structuring and Investing in Sukuk” Euromoney Institutional Investor, 2004.

Özsoy, İsmail, Türkiye’de Katılım Bankacılığı, İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2011.

Özsoy, Şerafettin, Sağlam Bankacılık Modeli İle Katılım Bankacılığına Giriş, İstanbul: Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Yayını, 2012.

Özyurt, Hasan, Para Teorisi ve Politikası, Trabzon, Derya Kitabevi, 2006.

- Parasız, İlker, Para-Banka ve Finansal Piyasalar, Ankara, Seçkin Yayınları 2000.
- Söyler İlhami, Hukuki ve Mali Boyutlarıyla Sukuk, Gazi Yayınları, Ankara, 2014.
- Şentürk, Recep, Ekonomik Kalkınma ve Değerler, UTESAV, İstanbul, 2008.
- Takan, Mehmet, Bankacılık Teori Uygulamaları ve Yönetim, Ankara, Nobel Yayınevi, 2001.
- Tok, Ahmet, İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk(İslami Tahvil)Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler, Yeterlilik Etüdü, Ankara, 2009.
- Uçar, Mustafa, Türkiye-Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri, Finansal Eğitim ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.
- Usulcan, Emre, Katılım Bankalarında Bireysel Pazarlama Faaliyetleri ve Tüketicilerin Katılım Bankaları Tarihinde Etkili Olan Faktörler, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, 2013.
- Uyanık, Senan Proje Finansmanında Finansal Kiralamanın Rolü: Türkiye Örneği, TOBB Yayınları, Ankara, 1990.
- Vural, Mehmet, 'Finansal Hizmetlerin ve Özel Finans Kurumlarının Vergilendirilmesi', Türkiye' de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama, Albaraka Türk Yayınları:17, Kültür Kitapları:2, İstanbul, 2000.
- Wilson, Rodney, Islamic Bonds: Your Guide to Issuing, Structuring and Investing in Sukuk "Overview of the Sukuk Market", London, Euromoney Books, 2004.
- Yanpar, Atila, İslami Finans, İlkeler, Araçlar ve Kurumlar, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- Yıldıran, Mustafa, Küresel Finans Krizi Sürecinde Farklı Finans Uygulamalarının Analizi: Konvansiyonel ve Faizsiz Finans Sistemlerinin Karşılaştırması, Bütçe Dünyası Dergisi, Cilt 1, Sayı 35, 2011.
- Yılmaz, Erdal, Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi, Muhasebe ve Finansman Dergisi Yayınları, 2014.
- Zaman, Raquib., Riba and interest in Islamic banking: an historical review In Arif M. / Iqbal M. (Eds.), The Foundations of Islamic Banking Theory, Practice and Education, Edward Elgar Publishing, London, 2011.

İnternet Kaynakları

AAOIFI, <http://aaoifi.com/observer-members-2/?lang=en>,

Abdel-Rahman Yousri, 'Islamic Modes of Finance and the Role of Sukuk'
<https://kantakji.com/media/175003/file2711.pdf>

Albaraka Türk Katılım Bankası, 'Katılım Bankacılığı Sistemi Nedir',
https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf,

Albaraka Türk Katılım Bankası, 2017 Faaliyet Raporu, Sermaye ve Ortaklık Yapısı, 2017, s:19, <https://www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/2017-faaliyet-raporu.pdf>

Bafra, Erdem 'İslami Banka" Kavramı Karşısında "Özel Finans Kurumu"ndan "Katılım Bankası" Kavramına Geçiş Bir Çelişki Midir?',
<http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?pdf=0019386&lng=0&search=erdem%20bafra&arananID=AR0153416>

Gökhan Sümer - Fatih Onan, Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları,
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/287159>

İslam Kalkınma Bankası 'İslam Kalkınma Bankası Hakkında'
<https://www.isdb.org/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://24de0d5f10da906da85e96ac356b7af0>

Katılım Finans Dergisi, 'Sukuk: Kira Sertifikası',
<http://katilimfinansdergisi.com.tr/sukuk-kira-sertifikasi/>,

Kıbrıs Faisal İslam Bankası, 'Garanti Mektupları'
<http://www.faisalislambank.com/tr/kurumsal/gayri-nakdi-krediler/>

Kuveyt Türk Katılım Bankası, 'Faaliyet Raporu 2017'
<https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-1546.vsf>

Kuveyt Türk Katılım Bankası, 'Hakkımızda',
<https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/kuveyt-turk-hakkinda/gecmisten-bugune-kuveyt-turk>

Kuveyt Türk Katılım Bankası, 'Kabul Aval Kredileri'
<https://www.kuveytturk.com.tr/ticari/finansman-urunleri/gayri-nakdi-finansman>,

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. 'Katılma Hesapları'
<https://www.kuveytturk.com.tr/bireysel/hesaplar/katilma-hesapları/katilma-hesabi>

Kuveyt Türk Kira Sertifikaları Varlık Kiralama A.Ş., Kira Sertifikaları Nedir?,
<http://www.ktportfoy.com.tr/yatirimci-kilavuzu/sukuk-kira-sertifikaları/kira-sertifikaları-sukuk-nedir.34.aspx>,

Mahmut Yardımcıoğlu, Yücel Ayriçay, Sedat Coşkun, İslami Finans Çerçevesinde Menkul Kıymetleştirilmiş Varlık: Sukuk Dünya ve Türkiye Piyasası İncelemesi, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/download/article-file/107702>,

Muhammed Taqi Usmani, ‘İslami Finans Giriş’, http://muftitaqiusmani.com/en/books/PDF/An%20Introduction%20to%20Islamic%20Finance/An_Introduction%20to_Islamic_Finance.pdf,

Resmi Gazete, ‘Bankacılık Kanunu’ 19 Ekim 2005, Madde 3, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051101M1-1.htm>

Sukuk, ‘Sukukun Temel İlkelerine Giriş ve Yapısı’, 2006, <https://www.sukuk.com/wp-content/uploads/2014/03/Sukuk-Structures.pdf>,

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, ‘Mevduat Sigortası’ 5 Nisan 2018 <http://www.tmsf.org.tr/mevduat.sigortasi.tr>

Tok, Ahmet, İslami Finans Çerçevesinde Sukuk Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısında Değerlendirmeler, 2009, Ankara, <http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/992>.

Türkiye Bankalar Birliği, Banka Bilgileri, Banka Şube Bilgileri, https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp

Türkiye Bankalar Birliği, İstatistiki Raporlar, <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Kira Sertifikası Yatırımcı Kılavuzu, <https://hazine.gov.tr/File/Index?id=a65ae41e-f7d1-4485-8de7-08e15a9ccbf>,

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Broşür, http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/e17531fd-7874-4cf7-8d9f-18972bf00260/TCMB_Brosur.pdf?MOD=AJPERES&CVID

Türkiye Finans Katılım Bankası, Faaliyet Raporu 2017, ‘Sermaye ve Ortaklık Yapısı’, <https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/FinansalRaporlar/Attachments/60/2017%20Faaliyet%20Raporu.pdf>,

Türkiye Finans Katılım Bankası, ‘Türkiye Finans Hakkında’, <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finansi-taniyin.aspx>

Türkiye İş Bankası, ‘Dış Ticaret Ürünleri’ <https://www.isbank.com.tr/TR/kobi/dis-ticaret/dis-ticaret-urunleri/akreditif/Sayfalar/akreditif.aspx>,

Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Katılım Bankacılığı Nedir, <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf>

Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Kira Sertifikası İhraçları,
www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/ihrac_Edilen_Kira_Sertifikalari_16.xlsx,

Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Mukayeseli Tablolar,
<http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Yönetmelikler
(http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Almanak_2016.pdf)

Vakıf Katılım Bankası, ‘Hakkımızda’, <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda>

Vakıf Katılım Bankası, ‘Teminat Mektupları’
<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/ticari/Pages/Teminat-Mektubu.aspx>

Ziraat Katılım Bankası, ‘Hakkımızda’
<https://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>

Ziraat Katılım Bankası, ‘Referans Mektupları’
<https://www.ziraatkatilim.com.tr/kurumsal/gayri-nakdi-kredi-urunleri/Sayfalar/referans-mektuplari.aspx>,